

HAARLEMSCHE BIJDRAGEN

BOUWSTOFFEN VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN HET BISDOM HAARLEM

ONDER REDACTIE VAN

H. N. P. J. BERKHOUT, J. J. HENNEMAN,
J. C. VAN DER LOOS, W. NOLET, Dr. J. F. M. STERCK,
L. STOLK.

DRIE EN VIJFTIGSTE DEEL

1936

Drukkerij van het St. Jacobs-Godshuis
Haarlem.

afgedankt en dus de gevraagde inrichting als overbodig beschouwd wordt.

Daar de berichten door mij ontvangen, mij verzekeren, dat er wel minder maar toch eenige honderden werklieden tot in het laatst van October of misschien tot in November zullen blijven, blijft ook de noodzakelijkheid, uit hoofde van den verren afstand van Schagen en moeilijken tocht over de zeeengte naar Wieringen, van den geestelijke daar te laten verblijven, zoodat men kan rekenen, dat de Eerw. Heer J. Hendriks zes maanden dáár zal moeten vertoeven, voor welken dienst ik eene gratificatie te zijnen behoeve verzoek.

Den 21^{en} October 1845 werd van regeeringswege aan kapelaan Hendriks 200 gulden uitbetaald voor zijne gedurende zes maanden in den Anna Pauwlowna-polder bewezen diensten.

Uitgeest.

J. C. VAN DER LOOS.

DE KARTUIZERS BIJ ZIERIKZEE.

Ten tijde der stichting van het klooster Sionsberg bij Zierikzee telde de bloeiende „Provincia Picardiae Remotioris”, tot welk ressort de nieuwe nederzetting zou gaan behooren, in de Nederlanden elf huizen. Het waren, met vermelding van het stichtingsjaar, de volgende:

1. Herne bij Edingen („domus Capellae”): 1314;
2. Genadendal bij Brugge: 1318;
3. Sint-Catharina te Kiel bij Antwerpen: 1323;¹⁾
4. Sint-Jan-Baptist te Zeelhem bij Diest: 1328;
5. Koningsdal bij Gent: 1328;
6. Sint-Maartensbosch bij Geeraardsbergen: 1328;
7. „Het Hollandsche Huis” bij Geertruidenberg: 1336;
8. Sint-Anna te Brugge (*nonnen*): 1348;
9. Luik („domus Montis Omnium Apostolorum”): 1357;
10. Nieuwlicht bij Utrecht: 1392;
11. Haven der Zaligheid bij Amsterdam: 1392.

In het midden der zestiende eeuw behoorden tot deze provincie, welke sedert 1474 de Dietsche provincie (provincia Teutoniae) is genoemd, bovendien de volgende huizen:

12. Monnikhuizen bij Arnhem: 1343;²⁾
13. Sionsberg bij Zierikzee: 1434;
14. O.L.Vr. van Genade bij Brussel: 1455;

¹⁾ In 1543 is dit convent verplaatst naar Lier.

²⁾ Dit huis had tot 1440 onder de Rijnprovincie geressorteed.

15. Sint-Sophia bij 's Hertogenbosch: 1466;
16. Sint-Bartholomeusdal bij Delft: 1469;
17. Zonneberg bij Kampen: 1485;
18. Leuven: 1491;

Het klooster te Roermond heeft steeds behoord tot de Rijnprovincie, terwijl de chartreuse bij Doornik was ondergebracht in de Zuid-Picardische provincie.¹⁾

Het voornemen, door koning Eduard III van Engeland bij oorkonde van 13 Maart 1348²⁾ te kennen gegeven, om bij Cadzand een kartuizerklooster te stichten, schijnt nimmer tot uitvoering te zijn gekomen³⁾. Sionsberg is dus de eenige stichting van de kartuizers geweest in het tegenwoordig Zeeland. Het huis heette in de Orde dan ook dikwijls „domus Zelandiae”.

Het zou van belang zijn meer te weten over de lotgevallen van het archief en de boekerij der Zeeuwsche kartuizers tijdens en na den ondergang van hun klooster.

De veronderstelling ligt voor de hand, dat de conventualen, toen zij in de jaren zeventig der 16^{de} eeuw moesten uitwijken, sommige boeken en bescheiden hebben meegenomen naar andere huizen der Orde. Zij wordt bevestigd door de berichten, die in 1668 door den toenmaligen Antwerpschen prior naar de Grande Chartreuse zijn gezonden. Doelende op Sionsberg,

¹⁾ Vgl. *Nieuwlicht* 354—357.

²⁾ Gepubliceerd door Kervijn de Lettenhove in de *Chroniek van Froissart* (Brussel 1867), XVIII, 297.

³⁾ C. le Couteulx, *Annales Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*, V, (Monstrolii 1889), 479; Cl. Bohic, *Chronica Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1610*, III, 179—180.

schreef hij aan het slot van zijn brief: „cum omnia documenta destructarum domorum *penes nos quiescant*”. (Zie Bijlage IV op blz. 59—61).

Een gedeelte is voorts wellicht in de troebelen verloren gegaan, een ander gedeelte misschien door den magistraat te gelde gemaakt.¹⁾

Voor zoover wij hebben kunnen nagaan, is er van het kloosterarchief van Sionsberg opvallend weinig bewaard.

In het archief der gemeente Zierikzee berust een register van eigendommen, toekomend aan de kartuizers van Noordgouwe.

In het Rijksarchief te Middelburg vindt men²⁾ de volgende stukken betreffende de voormalige chartreuse op Schouwen:

een lijst der inkomsten van het klooster in 1574, kort na de secularisatie;

eenige akten aangaande leenen en tienden van het klooster na de secularisatie, 1590 e.v. (zie: C. de Waard, *Regestenlijst Zeeuwsche Rekenkamer*, Index i.v. Noordgouwe);

afschriften van stukken uit de jaren 1478 en 1535 betreffende het recht van het klooster om geen belasting te betalen van 200 gemet land;

een verklaring over deze zaak, afgelegd door den procurator van het klooster, 1531 (zie: R. Fruin, *De rekeningen, enz., in 1607 uit de Hollandsche Reken-*

¹⁾ Vgl. *Nieuwlicht*, 303—305; *Monnikhuizen*, 2—9; *Sint-Bartholomeusdal*, 326—327.

²⁾ Volgens welwillende opgave van Mr. A. Meerkamp van Embden, Rijksarchivaris te Middelburg. Ik vond geen gelegenheid om deze bescheiden te raadplegen.

kamer naar de Zeeuwsche overgebracht, 1433—1584, blz. 334, nr. 685);

een akte, waarbij ter uitvoering van het testament van een der kloosterlingen te Noordgouwe een rente wordt overgedragen aan de Bernadieten te Zierikzee, 1519 (zie: R. Fruin, *Het archief der O.L.V. Abdij te Middelburg*, blz. 462, nr. 1262);

een bundel belangrijke aantekeningen van Verheije van Citters, waarin o.a. een afschrift voorkomt van de akte, afgedrukt bij Van Mieris, dl. IV, blz. 1078.

Voorts berusten in het Algemeen Staatsarchief te Brussel enkele bescheiden, afkomstig van het Zeeuwsche huis. Zij zijn genummerd 18265—18271,¹⁾ n.l.: 3 rentebrieven van 14 Aug. 1474, 24 Febr. 1497 en 15 Mei 1503; stichtingsbrief van een anniversarium door de familie Laureys te Zierikzee (1508); akte van overdracht van renten door de Cistersiensen van Zierikzee (5 Jan. 1538); akte van overdracht van renten door het kapittel van Zierikzee (21 Sept. 1569); lijst van kostbare voorwerpen tijdens de troebelen (1572) in veiligheid gebracht²⁾; rekening gehouden door den prior Bartholomeus van Schoonhoven gedurende zijn ballingschap (16^e eeuw)³⁾; fragmenten en verschillende stukken uit de 16^e en 17^e eeuw. Klaarblijkelijk waren deze stukken in de 16^{de} eeuw derwaarts meegevoerd door een der uitgeweken conventualen van Sionsberg.⁴⁾

¹⁾ A. d'Hoop, *Inventaire Général des Archives Ecclesiastiques du Brabant*, Tome V (Bruxelles 1930), p. 120.

²⁾ Zie bijlage II op blz. 50.

³⁾ Zie bijlage III op blz. 51 e.v.

⁴⁾ In 1598 zijn de prioren van Brussel, Leuven en Luik door de Grande Chartreuse benoemd tot procuratoren voor de regeling van de zaken der Orde in Brabant, Gelderland, Holland en

Van de handschriften en boeken, die de Zeeuwsche kartuizers hebben bezeten, kunnen wij er slechts één als nog bewaard aanwijzen. Het is een bijbel uit het jaar 1537, die lange jaren in het bezit is geweest van de familie Mulock Houwer en thans behoort tot de verzameling van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburg.¹⁾

Het klooster te Noordgouwe moet in het bezit zijn geweest van kostbare schilderijen. Nog omstreeks het jaar 1668 bevonden deze zich in Zierikzee, zooals wij vernemen uit een brief, destijds door den prior van de Antwerpsche kartuizers geschreven aan den generaal der Orde.²⁾ Op aanwijzing van den prior van het kartuizerklooster te Mainz had D. Hugo Gaethove, prior van het Sint-Sophia-klooster te Antwerpen, zich in 1668 naar Zierikzee begeven. Hij berichtte in voormelden brief aan de Grande Chartreuse, dat hij er in geslaagd was om de zeer kostbare schilderijen, herkomstig uit hun voormalig klooster te Noordgouwe, in zijn bezit te krijgen en mede te voeren.

Deze stukken zullen waarschijnlijk te Antwerpen zijn bewaard totdat het klooster in de Sint-Rochusstraat in 1783 is gesupprimeerd. Een onderzoek naar de verdere lotgevallen dier schilderijen zou misschien tot het vinden van hun tegenwoordige verblijfplaats kunnen leiden.

In 1803 is door Mr. N. C. Lambrechtsen aan Zeeland. (H. Jacobs, *Inventaris der Archieven van het Provinciaal Bestuur van Antwerpen, I, Oude Archieven*, Antwerpen 1890, blz. 111.

¹⁾ *Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Deel VI, De Provincie Zeeland*, (Utrecht 1922), blz. 193.

²⁾ Zie de bijlagen II en IV van deze bijdrage.

het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg geschonken een albasten altaarstuk uit de 16de eeuw met een voorstelling van de verheerlijking op den berg (Matth. XVII: 1). Dit altaarstuk is afkomstig van de kartuizers van Noordgouwe en wordt thans bewaard in het Museum in de Wagenaarstraat te Middelburg.¹⁾

Overigens wordt in het Stadhuis te Zierikzee nog bewaard een sepia-tekening van het klooster in Noordgouwe naar een XVIde eeuwsche schilderij door A. van (der) Maersse.²⁾

Onder de bekende kartuizer-schrijvers, die korteren of langeren tijd tot de bewoners van Sionsberg hebben behoord, ontmoeten wij in de eerste plaats D. Gillis Goudsmit, meer bekend onder zijn Latijnschen naam D. Egidius Aurifaber. Deze is 20 Februari 1466 als vicarius van het Zeeuwsche huis gestorven.³⁾

Onze bronnen⁴⁾ vermelden niet van welk klooster Aurifaber professus was. Vermoedelijk is hij monnik van het Zeeuwsche convent geweest. Alle biografen en bibliografen noemen hem. Hij was volgens hen auteur van de volgende geschriften:

De Cartusiana laude;

Sermones de tempore et de sanctis per anni circulum;

Opus exemplorum.

Het is mij niet bekend of er nog handschriften van

¹⁾ *Voorloopige lijst*, t.a.p., blz. 193.

²⁾ *Voorloopige lijst*, t.a.p., blz. 309.

³⁾ c. 1467: Obiit D. Egidius vicarius domus Montis Syon in Zelandia".

⁴⁾ o.m. *Bibl. Cart.* 4-5.

deze tractaten zijn bewaard. Een aantal nieuwere schrijvers hebben het bovengenoemde *Opus exemplorum* vereenzelvigd met het veel verspreide en tallooze malen gedrukte *Speculum exemplorum* en Aurifaber als samensteller daarvan genoemd. Holtrop¹⁾ en Campbell²⁾ o.a. deden zulks. Evenzoo S. Autore in de *Dictionnaire de Theologie Catholique*, II (Paris 1923), kol. 2312. In een uitvoerige studie, getiteld „Het Speculum Exemplorum”³⁾ heeft B. Kruitwagen O.F.M. o.i. op goede gronden betoogd, dat het *Speculum exemplorum* niet moet worden toegeschreven aan Aurifaber, doch het verzamelwerk moet zijn van iemand uit den Windesheimschen kring. Wij verwijzen verder naar deze rijk gedocumenteerde bijdrage, waarin men allerlei omtrent Aurifaber vindt samengevat.

De oudste bio-bibliograaf, die over Aurifaber heeft geschreven, is de Gentsche Karmeliet Arnoldus Bostius, die in 1499 is overleden en dus welhaast nog een tijdgenoot van D. Gillis is geweest.⁴⁾

Een groote vruchtbaarheid als geestelijk schrijver heeft Jacob van Gruitrode († 1475) aan den dag gelegd. Deze monnik was professus van het Luiksche huis, doch heeft 1445-1447 de Zeeuwsche chartreuse als prior bestuurd. Biografische bijzonderheden over hem

¹⁾ *Catalogus librorum saeculo XV^o impressorum, quotquot in Bibliotheca Regia Hagana asservantur* (Hagae Comitatus 1856), no. 266.

²⁾ *Annales de la typographie neerl.* (La Haye 1874), no. 1568.

³⁾ *Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom van Haarlem*, XXIX (1905), 329-453. Over Aurifaber in het bijzonder blz. 339-353.

⁴⁾ A. Bostius, *De praecipuis aliquot Cartusianae familiae Patribus* (Coloniae 1609), 38-39.

zullen wij later doen volgen.¹⁾ Wat zijn literaire werkzaamheid betreft, zouden wij kunnen volstaan met een verwijzing naar de belangrijke studie, onlangs door P. Mattheus Verjans O.F.M. over „Gruitrode en zijn werken” gepubliceerd in *Ons Geestelijk Erf*.²⁾

Niet minder dan omstreeks dertig geschriften staan op naam van Gruitrode. Zij zijn te groepeeren in specula, colloquia of dialogi, rosaria en andere werken. Men heeft sommige werken van Gruitrode verward met die van Dionysius den Kartuizer en andere met die van den kartuizer Jacobus van Jüterbock. In menige verzameling worden nog handschriften van Gruitrode's tractaten bewaard. Vele er van zijn ook in druk verschenen, zoowel als incunabelen als in lateren tijd. Ook zijn er een aantal dubia, waarvan het auteurschap niet is opgehelderd.

In het bijzonder vestigen wij de aandacht op de innige relatie, die er bestaan heett tusschen den grooten Dionysius en Gruitrode. Zij waren tijdgenooten. De eerste leefde behoudens een korte onderbreking, van 1422 tot 1472 als monnik te Roermond, de laatste, behoudens een korte onderbreking, als prior van de chartreuse te Luik.

De moderne uitgevers van Dionysius' werken hebben er reeds op gewezen, dat de verwantschap van verschillende geschriften uit die periode leidt tot de conclusie, dat er te Roermond en te Luik een kleine groep kartuizer-theologen heeft geleefd, die men zou

¹⁾ Zie blz. 17 e.v. van deze bijdrage.

²⁾ *Ons Geestelijk Erf*, V (1931), 434-470. Zie ook de aanteekening van Dr. van Gils in *Ons Geestelijk Erf*, VI (1932), 230-231.

kunnen aanduiden als de Dionysiaansche school.¹⁾

Een verder onderzoek in deze richting ware niet onbelangrijk. Met name is nog weinig arbeid besteed aan navorschingen omtrent Dionysius' onmiddellijke omgeving in het Roermondsche klooster en omtrent zijn Nederlandsche tijdgenooten in de chartreuse van Luik en elders. Wij vestigen hier slechts terloops de aandacht op Gerard van Schiedam († 1442), professor van het Luiksche klooster, die aldaar 1427-1434 prior is geweest en voorts de huizen van Amsterdam, Geertruidenberg en Geeraardsbergen heeft bestuurd.²⁾ Verder op Willem van Breda († 1468), die zoowel te Luik als te Roermond heeft geleefd.³⁾ Aandacht verdienen in dit verband ook Laurentius Zeeuwen van Rosendaal († 1476),⁴⁾ Henricus de Pyro († 1473)⁵⁾, Bartholomeus van Maastricht († 1446)⁶⁾, Joannes Scherer de Unna († 1458)⁷⁾, van wie de eerstgenoemden te Luik hebben geleefd en de twee laatstvermelden het Roermondsche klooster als prior hebben bestuurd. Bovendien mag daarbij wellicht niet

¹⁾ *Dionysii Cartusiani Opera Omnia*, XLII (Tornaci 1913), 605: „Nos vero ad illam libenter deveniremus conclusionem, nempe, circa Cartusianum, eoque auspicante et inspirante (cf. de Natura veri et aeterni Dei, art. 3; De Vita et fine solitarii, lib I. art. 22;) Ruremundae et maxime Leodii (quod infra probabitur) pusillum quemdam Cartusiensium theologorum extitisse gregem, quem cuiusdam ambitiosiori vocabulo forsan „Scolam Dionysianam” vocare libebit, et cui tribuenda essent forte praesentia, certe quaedam de his quae subsequenter,”

²⁾ *Biogr. Wbk.* V, 690.

³⁾ *Biogr. Wbk.* VIII, 214.

⁴⁾ N. Molin, *Historia Cartusiana ab origine Ordinis usque ad tempus auctoris anno 1638 defuncti* (Tornaci 1903-06) II, 137.

⁵⁾ *Lamalle*, 70.

⁶⁾ *Biogr. Wbk.* VII, 819.

⁷⁾ *Biogr. Wbk.* IX, 1141.

verwaarloosd worden te denken aan eenige figuren uit het Keulsche convent, die tijdgenooten van den „Doctor exstaticus” zijn geweest, zooals Werner Roelevinck († 1502)¹⁾, Joannes Castoris alias Scunde van Doetinchem († 1464)²⁾, Dirk van Haarlem († 1465)³⁾, Konrad von Soest († 1477)⁴⁾, Herman van Appeldorn († 1472)⁵⁾ Heinrich Dissen von Osnabrück († 1484)⁶⁾ en Herman Greffgens († 1480).⁶⁾

In de 16e eeuw ontmoeten wij onder de kartuizerauteurs, die in Noordgouwe hebben geleefd, D. Gijbert Dirksz. van Rutenberch († 1557) die Sionsberg eenigen tijd als prior heeft bestuurd, doch kort na zijn aftreden in het huis zijner professie bij Utrecht is gestorven.⁷⁾

Raissius⁸⁾ deelt mede, dat er veel verdienstelijke geschriften van zijn hand hebben bestaan, waarvan er echter naar zijn meening in het begin der 17de eeuw slechts weinig waren bewaard.

De bibliografen noemen hem als den schrijver van een *Chronicon Cartusiae Ultrajectinae*, een kroniek van het kartuizerklooster Nieuwlicht buiten Utrecht.⁹⁾

¹⁾ *Ephem.* III, 141; Dr. Kl. Löffler, *Kölnische Bibliotheksgeschichte in Umriss* (Köln 1923), 6; Dr. Chr. Schneider, *Die Kölner Kartause von ihrer Gründung bis zum Ausgang des Mittelalters* (Bonn 1932), 93.

²⁾ J. Bungartz, *Annales Cartusiae Coloniensis 1334—1728* (hs. Hain); Schneider, t.a.p., 40—41.

³⁾ *Bibl. Cart.* 274—275; Löffler, t.a.p. 7, 225.

⁴⁾ *Ephem.* III, 287—288; Löffler, t.a.p., 7, 68, 70, 71.

⁵⁾ Schneider, t.a.p., 41—42, 92.

⁶⁾ Schneider, t.a.p., 92—93.

⁷⁾ Zie blz. 36 van deze bijdrage.

⁸⁾ Raissius in Elencho Scriptorum.

⁹⁾ *Biogr. Wbk.* V, 626.

Deze kroniek was in de 17de eeuw nog aanwezig. Raissius (blz. 99), schrijvende over de Utrechtsche kartuizers, citeert uit een handschrift, dat, naar hij meent, van Rutenberch was. Le Couteulx († 1634) heeft de kroniek geraadpleegd voor de samenstelling van zijn Annalen, terwijl ook Le Vasseur († 1693) van deze bron bij het schrijven van zijn Ephemerides heeft kunnen gebruik maken. Mogelijk schuilt er nog een exemplaar van het Chronicon in de verzameling van de Grande Chartreuse of in een der nog bestaande kartuizerkloosters. De Grande Chartreuse heeft in de 17de eeuw uit alle huizen der Orde kronieken, annalen en andere historische bronnen ingezameld.¹⁾

Van de monniken die zich verdienstelijk hebben gemaakt door het afschrijven van boeken, kunnen wij slechts met name noemen Jan Pietersz. van Delft van wien een aantal codices, geschreven in 1454—1464, worden bewaard in de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, en Pieter Bartholomeusz. van Biervliet, die in de tweede helft der 16e eeuw vicarius van het huis is geweest. Van hem weten wij, dat hij een aantal boeken heeft afgeschreven.²⁾

Ongetwijfeld heeft o.a. ook Jacob van Gruitrode († 1476) zich op het vervaardigen van handschriften toegelegd. Wij weten van hem, dat hij ook een verdienstelijk boekbinder is geweest. De Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage bezit een tweetal codices door

¹⁾ Cl. Bohic, *Chronica Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1510*, Praefatio.

²⁾ *Biogr. Wbk.* IX, 66.

zijn hand gebonden ¹⁾ blijkens de aanteekening op het schutblad: „Dit buec heeft ghebonden brueder Jacobus van Gruytroey, arm Carthuser bij luyck, ende Christiaen sijn brueder heeft dat leder betaelt. Biddet om gods wille voer hom.” Een fraai specimen van zijn bindkunst wordt bewaard in de Koninklijke bibliotheek te Brussel. Het was in 1930 in de verzameling oud-Vlaamsche kunst op de Wereldtentoonstelling te Antwerpen uitgesteld. ²⁾

Tot zoover over de provincie der Orde, waaronder Sionsberg heeft geressorteed, over archief en boekerij van dit huis en over de bewoners, die zich door hun letterkundigen arbeid bekendheid hebben verworven.

In de volgende bladzijden hebben wij getracht samen te vatten de gegevens, die wij hebben bijeengezocht omtrent degenen, die het Zeeuwsche klooster achtereenvolgens als rector of prior hebben bestuurd, en de bijzonderheden, die uit de perioden van hun bestuur bekend zijn.

Bij de schaarschte der bronnen ³⁾ is het sobere materiaal, ons geboden in de chartae van het generaal kapittel der Grande Chartreuse ⁴⁾, niet zonder beteekenis. Wederom danken wij de noodige uittreksels uit deze akten aan wijlen Dom Palémon Bastin O. Carth. te Florence.

Anthonie (rector 1434-1436, prior 1436-1439 of 1440).

In 1433 is het plan gerijpt om op het eiland Schou-

¹⁾ K. O. Meinsma, *Middeleeuwsche Bibliotheken* (Amsterdam 1902), blz. 184 en (over Jan Pietersz. v. Delft) blz. 156.

²⁾ *Ons Geestelijk Erf* V (1931), 437-438.

³⁾ Wat b.v. *Raissius* 104-107 meedeelt, is van weinig belang.

⁴⁾ Zie hierover *Nieuwlicht* 307; *Sint-Bartholomeusdal* 325-326.

wen een nederzetting te vestigen van de Orde van Sint-Bruno. Het generaal kapittel gaf in de maand Mei van dat jaar aan D. Dirk Teerlinck van Helmond, prior van de chartreuse te Kiel bij Antwerpen en eerste visitator van de Noord-Picardische provincie, volmacht om met betrekking tot die stichting naar goedvinden te handelen. ¹⁾

Als stichters zijn opgetreden Jan Lievensz. en zijn echtgenoot Dierewy van Zijl, die beiden belangrijke goederen en giften voor de fundatie van het nieuwe klooster hebben beschikbaar gesteld. Men vindt de stichtingsoorkonde opgenomen in een register van eigendommen, toekomend aan het klooster, dat berust in het archief der gemeente Zierikzee. Weldra kwamen nog andere weldoeners de verwezenlijking van het stichtingsplan mogelijk maken.

In den loop van het jaar 1434 is door den visitator een rector over het nieuwe convent aangesteld, die met enkele initiatores daarvan den grondslag moest leggen. Deze bestuurder, D. Anthonie, is in 1435 in zijn officie door het generaal kapittel bevestigd. ²⁾ Uit welk huis of uit welke huizen der Orde deze initiatores naar Zeeland zijn gezonden, wordt in onze bronnen niet medegedeeld. De veronderstelling ligt evenwel voor de hand, dat zij uit een of meer Belgische kloosters derwaarts zijn gezonden.

De kartuizers bouwden hun klooster te Noordgouwe,

¹⁾ c. 1433: „Committitur priori domus Antverpiae auctoritas capituli generalis super nova plantatione prope Zericzee.” Het generaal kapittel is in 1433 gehouden 11-14 Mei.

²⁾ c. 1435: „Rectori novae plantationis prope Ziriczee non fit misericordia.”

een klein uur gaans van de stad Zierikzee. In 1436 was het in zooverre gefundeerd, gedoteerd en opgebouwd, dat het door het bestuur der Orde kon worden geïncorporeerd. Dit geschiedde door het generaal kapittel in Mei 1436. Het ontving den naam: domus Montis Syon. Tegelijkertijd is D. Anthonie ontheven van het rectoraat en benoemd tot prior van het nieuwe convent.¹⁾

In hetzelfde jaar nam Filips de Goede het klooster in zijn bescherming.²⁾ Jan Lievensz. mocht de voltooiing van zijn stichting niet beleven. Hij stierf 25 Mei 1436.³⁾ Wellicht is hij in het klooster begraven. De Grande Chartreuse bepaalde, dat voor zijn zielerust in de Noord-Picardische provincie een „plenus monachatus” zou worden gehouden, terwijl hij bovendien een anniversarium perpetuum in de geheele Orde verkreeg.

Onder de weldoeners uit de eerste jaren vindt men voorts genoemd Anna van Ravesteijn,⁴⁾ weduwe van Adriaan van Borselen van Brugdam, de gebroeders Florens en Boudewijn van

¹⁾ c. 1436: „Domum novae plantationis in Zelandia prope Ziriczee ordini nostro incorporamus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen, quam domum vocari volumus domum Montis Syon. Et D. Antonium ibidem rectorem absolventes praeficimus in priorem domus praedictae.” (*Lamalle*, 54).

Het generaal kapittel had 7—10 Mei 1436 in de Grande Chartreuse plaats.

²⁾ Van Mieris, *Groot Charterboek* IV, 1078.

³⁾ *Bijdr.* IX, 272: „Obiit D. Joannes Livini, fundator domus Montis Syon prope Zierixee, ordinis nostri in Zelandia.” Zie voorts over hem *Biogr. Wbk.*, VI, 953.

⁴⁾ Deze is ook weldoenster geweest van het kartuizerklooster bij Utrecht. (*Bijdr.* IX, 162—163).

Borselen¹⁾, Anthonie de Jonge, Anna van Bourgondië, Jan Bethmansz. van Zierikzee en anderen.²⁾

Uit de bestuursperiode van D. Anthonie vermelden onze bronnen overigens weinig bijzonderheden.

De prior van Antwerpen, Dirk Teerlinck, was in 1436 op het generaal kapittel tegenwoordig en is daar onder de diffinitoren gekozen.

Telken jare handhaafden de patres capitulares D. Anthonie in het prioraat van Sionsberg, dat hij tot zijn dood in 1439 of begin 1440 heeft bekleed³⁾.

Het terrein, dat Jan Lievensz. in 1434 voor de stichting had geschonken en waarop men het klooster had gebouwd, was 25 gemet groot. Zijne dochter schonk in 1444 nog gronden, gelegen in Dreischor. Behalve hier en elders op Schouwen heeft het huis later nog gronden bezeten o.a. te Bruinisse en te Grijsoord⁴⁾.

Wij lezen, dat de stichters hun schenkingen hebben gedaan ter eere van den H. Hieronymus en dat zij diens beeld hebben doen plaatsen boven de kloosterpoort. Zeker is, dat de Zeeuwsche kartuizers den H. Hieronymus bijzonder hebben vereerd. Dit blijkt ook uit het verzoek, dat zij in 1442 aan het generaal kapittel hebben gedaan om het feest van dien heilige

¹⁾ c. 1448.

²⁾ R. C. H. Römer, *Geschiedkundig Overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige Graafschappen van Holland en Zeeland* (Leiden 1854), 49^o e.v.

³⁾ c. 1440: „Obiit D. Antonius prior domus Montis Syon in Zelandia.”

⁴⁾ 7 Juli 1546 heeft het convent een stuk land in Grijsoord verkocht. (*Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem*, X, blz. 145, nr. 116.)

te mogen vieren „cum cantu proprio,” hetgeen hun echter niet is toegestaan. Dit valt voorts op te maken uit de benaming, die zij enkele jaren later zouden geven aan den door hen in te dijken polder, den Sint Jeroenspolder.

Jan Pietersz. van Delft (1439 of 1440—144.).

Omtrent degenen, die na het verscheiden van D. Anthonie Sionsberg in de jaren 1439 of 1440 tot 1445 hebben bestuurd, hebben wij geen volkomen zekerheid kunnen verkrijgen. Indien wij de kroniek van de chartreuse te Herne mogen gelooven, staat het vast, dat D. Jan Pieterz. van Delft, in deze periode gedurende één jaar prior te Noordgouwe is geweest ¹⁾.

Deze prior was monnik van het klooster te Herne bij Edingen ²⁾. Blijkens voormelde kroniek bekleedde hij in 1415 aldaar het ambt van vicarius. Vóór zijn intreden in de orde was hij in de wereld een geestelijke van naam. Van zijnentwege hebben de kartuizers van Herne veel boeken en andere zaken ontvangen. „In ordine vero valde religiose devote et humiliter se habuit” deelt de kroniekschrijver mede.

Niet ondenkbaar is het echter, dat D. Jan Pietersz. in 1439 of 1440 te Noordgouwe is opgetreden. Het generaal kapittel van 1440 handhaafde een rector in zijn officie ³⁾. In 1441, althans in 1442, blijkt er weder een prior aan het hoofd van het klooster te staan ⁴⁾.

¹⁾ *Lamalle*, 58.

²⁾ *Ephem.*, II, 329; *Lamalle*, 21, 58; *Bijdr.* IX, 278.

³⁾ c. 1440: „Rectori domus Montis Syon non fit misericordia.”

⁴⁾ c. 1442: „Priori domus Montis Syon non fit misericordia; et licentiam, quam petunt de festo Sancti Hieronymi cum proprio cantu celebrando, eis denegamus.”

In de jaren 1443 tot en met 1445 wordt de prior van Noordgouwe telkenmale door het generaal kapittel in zijn ambt bevestigd ¹⁾. Na het generaal kapittel van 1445 is de toenmalige prior van Sionsberg afgetreden.

D. Jan Pieterz. is, nadat hij van het bestuur van Sionsberg was ontheven, teruggekeerd naar het huis zijner professie te Herne („domus Capellae”), waar hij 13 Juni 1449 als eenvoudig monnik is gestorven. ²⁾

Men verwarre hem niet met D. Jan Pietersz. van Delft, die omtrent 1464 te Noordgouwe is gestorven (*Bijdrage IX*, 364) of met hem, die 1495—1525 prior is geweest te Leuven. ³⁾

Jacob van Gruitrode (1445—1447).

Deze merkwaardige figuur ⁴⁾ was geboortig van Gruitrode in Belgisch Limburg. Hij had het kleed van Sint-Bruno aangenomen in de chartreuse bij Luik, waar hij zijn professie als monnik heeft gedaan. In Januari 1440 is hij als opvolger van D. Godefridus de

¹⁾ c. 1443, 1444, 1445.

²⁾ c. 1450: „Obiit D. Joannes Petri de Delft monachus professus domus Capellae, dudum prior domus Montis Syon prope Zierickzee, habens anniversarium perpetuum associandum cum primo curr. Obiit 13 Junii”. Het necrologium van Nieuwlicht (*Bijdr.* XI, 278) vermeldt zijn overlijden op 15 Juni.

³⁾ *Biogr. Wbk.*, V, 496—497.

⁴⁾ Van de bio- en bibliographieën noemen wij meer in het bijzonder die in: *Bibliographie Nationale de Belgique*, X (1889), 75—77, door J. Reusens; *Biogr. Wbk.* II, 533, door W. Mulder; *Dictionnaire de Théologie Catholique*, fasc. LX (1924), 296, door S. Autore. Vooral echter zij de aandacht gevestigd op de belangrijke studie van P. Mattheus Verjans O.F.M. in *Ons Geestelijk Erf*, V (1931), 435—470, aangevuld door een notitie van Mgr. Dr. P. J. M. van Gils in *Ons Geestelijk Erf*, VI (1932), 230—231.

Sevon gekozen tot prior van dit huis.¹⁾ De Sevon was 16 October 1439 gestorven.

De biographische bijzonderheden, door P. Verjans in *Ons Geestelijk Erf* medegedeeld, konden in de volgende aantekeningen worden aangevuld en ten deele verbeterd.

De fratres capitulares hebben Gruitrode in 1445 op zijn dringend verzoek ontheven van het prioraat te Luik.²⁾ De bekende D. Henricus de Piro is hem opgevolgd in het bestuur van dit convent.³⁾

Na het voormeld generaal kapittel van 1445 is Gruitrode door de visitatoren benoemd tot prior van het huis bij Zierikzee.

Belangrijke bijzonderheden uit de periode van zijn bestuur over het Zeeuwsche klooster vallen niet te vermeiden. In 1446 is hij door het generaal kapittel als prior van Sionsberg gehandhaafd. Tevens heeft genoemde vergadering enkele aanwijzingen gegeven nopens een kartuizermonnik van Milaan, die als hospes in Noordgouwe heeft verblijf gehouden.⁴⁾ In dezen tijd blijkt een

¹⁾ „Circa festum Sanctae Agnetis”. (Obituaire de la Chartreuse du Mont-Cornillon, hs. Staatsarchief Luik, f. 63 e.v.).

²⁾ c. 1445: „Priori domus Leodii ad magnam suam instantiam fit misericordia”.

³⁾ *Lamalle*, 70.

⁴⁾ c. 1446: „Priori domus Montis Syon non fit misericordia. Et monachus professus domus Mediolani, ibidem pro nunc hospes, cujus nomen ignoramus, indilate revertatur recto tramite ad dictam domum Mediolani. Et dictus prior domus Montis Syon ministret ei, pro expensis in via, sicut prior in Monichusen informabit eum. Et dictus prior mittat in futuro capitulo 8 ducatos tradendos priori domus Sancti Bartholomei de Trisulto pro reconciliatione D. Joannis professi dictae domus in Zelandia.” (In 1442 vertoefde D. Bernardus, professus van Milaan, te Utrecht. De prior van Monnikhuizen was in 1446 op het generaal kapittel aanwezig en behoorde tot de diffinitores).

monnik van Sionsberg, D. Joannes, hospes te zijn geweest bij de kartuizers van Trisulti in Italie.

Ook in 1447 is Gruitrode voor de Grande Chartreuse als prior van Noordgouwe gehandhaafd. Tevens ontving zijn convent kwijting van de 8 dukaten, die 'sjaars te voren van hem waren gevorderd wegens verpleging van een zijner monniken te Trisulti¹⁾

In 1447, na het generaal kapittel, is hij andermaal gekozen tot prior van het huis zijner professie bij Luik, nadat D. Henricus de Piro van deze functie was ontheven. Hij heeft het huis op den Mont-Cornillon „laudabiliter et utiliter” bestuurd tot aan zijn dood, 12 Februari 1475²⁾, en verdiende, zegt het Luiksche obituarium, te worden opgenomen onder de zaligen van het Luiksche.³⁾ Gruitrode is in 1475 als prior te Luik opgevolgd door D. Hendrik van Orsoy.

Tijdens het prioraat van Gruitrode te Noordgouwe stierf de stichtster, vrouwe Dierewij van Zijl, 17 April 1447. De Orde kende haar voor haar zielerust een plenus monachatus toe alsmede een annuarium perpetuum in alle huizen.⁴⁾

Op Gruitrode's beteekenis als geestelijk schrijver hebben wij reeds elders gewezen.⁵⁾ De biografen zijn

¹⁾ c. 1447: „Priori domus Montis Syon non fit misericordia. Et dictam domum de octo ducatis in carta anni praeteriti ab eodem postulatis pro domo Sancti Bartholomei de Trisulto liberam declaramus”.

²⁾ *Bibl. Cart.*, 149, noemt ten onrechte 1473 als zijn sterfjaar; c. 1475: „Obiit D. Jacobus de Gruitroede prior domus Leodii, qui alias fuit prior domus Montis Syon, habens anniversarium perpetuum sub 12 februarii et missam de Beata Maria per totum ordinem”.

³⁾ t.a.p. fol. 63 e.v.

⁴⁾ c. 1448.

⁵⁾ Zie blz. 7—10.

vol lof over zijn persoon en zijn werk.¹⁾

Klaas Moyert (14..—14..).

Na het vertrek van *Gruitrode* is het Zeeuwsche klooster tijdelijk bestuurd door een rector, die in 1448 door het generaal kapittel is gehandhaafd. Aan de visitatoren werd de opdracht gegeven, te voorzien in de benoeming van een prior.²⁾ Na het generaal kapittel van 1448 of in het begin van 1449 is er inderdaad een prior benoemd. Of de rector tot prior is aangesteld, dan wel of een ander tot dit ambt is geroepen, staat niet vast. Evenzeer is het onzeker wie toen prior is geworden. Onze bronnen noemen voor deze jaren geen namen. De chartae van het generaal kapittel vermelden slechts, dat van 1449 tot en met 1472 telkenjare de prior van Sionsberg in zijn officie is gehandhaafd.

De overlijdensberichten van de Grande Chartreuse van het jaar 1475 doen echter mededeeling van den dood van *Klaes Moyert*, professus van het klooster bij Amsterdam, „qui fuit alias prior domus Montis Syon in Zelandia”.³⁾ Deze was 24 Mei 1474 gestorven.

Moyert was waarschijnlijk in 1448 te Amsterdam als monnik geprofest.⁴⁾ Zijn prioraat te Noordgouwe

¹⁾ o.m. *Ephem.* I, 174.

²⁾ c. 1448: „Rectori domus Montis Syon non fit misericordia, et committimus visitatoribus provinciae provisionem de priore faciendo in eadem domo, quia non fuerunt usi consilio visitatorum suorum praedictorum”.

³⁾ c. 1475: „Obiit D. Nicolaus Moyert, professus domus Amsterdammensis, qui fuit alias prior domus Montis Syon in Zelandia.” Vgl. *Bijdr.* IX, 271.

⁴⁾ Dr. P. Scheltema, *Aemstel's Oudheid of Gedenkwaaardigheden van Amsterdam* (Amsterdam 1855—1863), II, blz. 36 e.v. vermeldt hem in de naamlijst der monniken, overgenomen uit het

moet dus liggen tusschen omstreeks 1450 en omstreeks 1465. Over de vraag, wie de andere bestuurders zijn geweest tusschen 1447 en 1468 en gedurende welken tijd zij rector of prior waren, tasten wij in het duister.¹⁾

De bezittingen van Sionsberg zijn in het midden der 15e eeuw aanmerkelijk verrijkt door de indijking van den Sint Jeroenspolder op Schouwen. Deze inpoldering is nagenoeg geheel vanwege het kartuizerconvent geschied, zoodat het klooster eigenaar werd van vier vijfde gedeelten van den gewonnen grond.²⁾ De plannen voor dit werk zullen waarschijnlijk op aanwijzing van den toenmaligen procurator van het huis zijn uitgevoerd. Stellig zullen de leekbroeders van het convent metterdaad aan dien arbeid hebben deelgenomen.

Pieter Willemsz. (14..—1469.)

Waarschijnlijk was deze professus van het huis. Hij stierf in 1469 of in het begin van 1470.³⁾

giftboek der Amsterdamsche kartuizers. Omstreeks 1396 was de leekbroeder *Klaas Moyert* van Broek in Waterland in hetzelfde klooster als convers ingetreden, en omstreeks 1400 D. *Melis Moyert* als monnik. Laatstgenoemde heeft zich voor het Amsterdamsche convent verdienstelijk gemaakt door het afschrijven van boeken.

¹⁾ In 1452 berichtte de Grande Chartreuse het overlijden van D. Egidius, procurator van het klooster. (c. 1452: „Obiit D. Egidius, monachus et procurator domus Montis Syon in Zelandia”). In 1458 en 1458 heeft het generaal kapittel mededeeling gedaan van den dood van onderscheidenlijk D. *Hugo van Haemstede* en D. *Pieter Buys* (*Bijdr.* IX, 307), in 1464 van het verscheiden van D. *Jan Vrede*, allen professi van Noordgouwe.

²⁾ A. J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, VI, (Gorinchem 1845), 55—57.

³⁾ c. 1470: „Obiit D. Petrus Wilhelmi, prior domus Montis Syon in Zelandia”. Reeds in 1465 vindt men hem als prior vermeld. (*Oudheden en Gestichten van Zeeland*, II, 50).

In 1466 is aan het Zeeuwsche convent door den dood ontvallen de voortreffelijke D. Egidius Aurifaber, vicarius van Sionsberg. Op zijn verdiensten als geestelijk schrijver hebben wij reeds gewezen. (Vgl. blz. 6—7.)

Pieter Pietersz. Kemen 1469—1471.)

Sionsberg is door dezen slechts korten tijd bestuurd. In 1471 of begin 1472 stierf hij. Het generaal kapittel van 1472, dat zijn overlijden heeft bericht,¹⁾ heeft tegelijk den dood gemeld van D. Cornelis Adriaansz., procurator van het Zeeuwsche huis.

Wij mogen niet nalaten er hier de aandacht op te vestigen, dat sedert 1463 de Orde van Sint Bruno is bestuurd door den Nijmegenaar D. Jan van Roosendael²⁾, die tot 1472 prior van de Grande Chartreuse is geweest.

Jan Feyns (1471—1473).

Ook de volgende kloosteroverste D. Jan Feyns heeft slechts kort de Zeeuwsche chartreuse bestuurd. In 1473 hebben de patres capitulares hem op zijn dringend verzoek en wegens zijn veelvuldige ziekten van het prioraat ontheven. Het convent werd toen gemachtigd om zijn opvolger te kiezen.³⁾ Nog in het zelfde jaar of in het begin van 1474 is Feyns gestorven.⁴⁾

¹⁾ c. 1472: „Obiit D. Petrus Petri Kinne prior domus Montis Syon in Zelandia”; „Obiit D. Cornelius Adriani procurator dictae domus”.

²⁾ *Biogr. Wbk.*, VI, 1207.

³⁾ c. 1473: Priori domus Montis Syon ad suam magnam instantiam et propter crebras suas infirmitates fit misericordia; et electionem futuri prioris remittimus conventui dictae domus, quem confirmabunt priores per ipsos vocandi.”

⁴⁾ c. 1474: „Obiit D. Joannes Feyns prior domus Montis Syon in Zelandia.”

Pieter van den Berg (1473—1477).

Uit de besuursperiode van dezen prior zijn weinig bijzonderheden bekend. Het generaal kapittel van 1475 noemde het klooster te Noordgouwe „nova et pauperula”. Inderdaad was de stichting toen nog niet uitgegroeid tot een, wat het uitwendige betreft, bloeiend convent.

Het schijnt, dat van den Berg tijdens een visitatie na het generaal kapittel van 1477 of begin 1478 van den bestuurslast is ontslagen. Hij heeft daarna nog de ambten van procurator en van vicarius bekleed bij de kartuizers van Zeelhem bij Diest en is aldaar in 1484 of begin 1485 gestorven.¹⁾

Na zijn overlijden is Sionsberg tijdelijk door een rector bestuurd, wiens naam ons niet bekend is. In 1478 is dezen „misericordia” verleend en werd D. Jan Gillaert als prior aangesteld.²⁾

De Grande Chartreuse heeft in 1474 de doodstijding verzonden van D. Jan Dellart, procurator van Sionsberg.³⁾

Jan Gillaert (1477—1483).

Deze prior was geboren te Sint-Omaar.⁴⁾ In 1456 was hij ingetreden bij de kartuizers van Herne bij Edingen, waar in 1457 zijn professie als monnik plaats

¹⁾ c. 1485: „Obiit D. Petrus Bergis vicarius et quondam procurator domus Diestensis, qui alias fuit prior domus Zelandiae.”

²⁾ c. 1478: „Rectori domus Montis Syon prope Ziericzee fit misericordia; et praeficimus in priorem ejusdem domus D. Joannem Gillaert, monachum professum domus Capellae, modo vicarium in domo Delfensi.”

³⁾ c. 1474: „Obiit D. Joannes Dellart procurator domus Montis Syon in Zelandia.”

⁴⁾ *Lamalle* 22, 63, 68 en 79; *Sint-Bartholomeusdal* 329, 331—334; *Bijdr.* IX, 337.

vond. Toen in 1470 van de kloosters bij Edingen en bij Gent initiatores werden gezonden om den grondslag te leggen voor de Delftsche stichting, heeft men ook hem derwaarts gezonden. Hij werd vicarius van de chartreuse buiten Delft. In 1478 heeft de Grande Chartreuse hem benoemd tot prior van het huis bij Zierikzee. Hij heeft dit ambt bekleed tot aan zijn dood: 15 November 1483.¹⁾

Omstreeks deze jaren moet D. Pieter Bartholomeusz. van Biervliet, professus van het Gentsche klooster, in Sionsberg het ambt van vicarius hebben bekleed.²⁾

Cornelis Anthonisz. (1483—14..).

Na het overlijden van Gillaert is D. Cornelis Anthonisz. als rector belast met het bestuur van Sionsberg. Het generaal kapittel van 1484 handhaafde hem als zoodanig en belastte de visitatoren met de keuze van een prior.³⁾

De patres capitulares, die in 1484 den dood van D. Jan Gillaert hebben bericht, moesten tegelijkertijd het verscheiden mededeelen van D. Boudewijn Huigensz., den vicarius, en van D. Nicolaas van Amsterdam, den procurator van het klooster te Noordgouwe.⁴⁾

¹⁾ c. 1484: „Obiit D. Joannes Gillart prior domus Ziericzee, habens anniversarium perpetuum associandum cum primo anniversario obitus sui qui fuit 15 Novembris.”

²⁾ *Biogr. Wbk.*, IX, 66.

³⁾ c. 1484: Rectori domus Montis Syon non fit misericordia; et quia ordinaria visitatio jam instat, committitur visitoribus ut provideant domui de bono pastore.”

⁴⁾ c. 1484: „Obiit D. Nicolaus Amsterdammensis, procurator domus Ziericzee”; „Obiit D. Balduinus Hugonis vicarius domus Zierickzee.”

Hoe lang D. Cornelis bestuurder van het Zeeuwsche huis is geweest, hebben wij niet kunnen vaststellen. Hij is in 1502 of in het begin van 1503 als vicarius van het klooster gestorven.¹⁾

In 1491 heeft het generaal kapittel aan prior en convent van Noordgouwe overeenkomstig hun verzoek toegestaan het feest van Sint-Lieven op een bijzondere wijze te vieren.²⁾

In 1504 is door de Grande Chartreuse het overlijden bericht van Tilman Oem, groot weldoener van het Zeeuwsche huis.³⁾ In 1505 moesten de patres capitulares melding maken van den dood van niet minder dan drie monniken van Sionsberg, te weten Jan van Amsterdam, Klaas van Haarlem en Jan van 's Gravenpolder en van den convers, broeder Jacob. (c. 1505).

. (1 . . . —1505).

Tot het jaar 1505 is Sionsberg bestuurd door een of meer prioren, wiens naam of wier namen ons onbekend zijn gebleven. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse, die zijn bewaard, leemten bevatten. Uit de chartae van het generaal kapittel blijkt, dat in 1504 een der mon-

¹⁾ c. 1503: „Obiit D. Cornelius Anthonii, vicarius domus Ziriczee, qui alias fuit prior ipsius domus, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae”

²⁾ c. 1491: „Et concedimus eis licentiam celebrandi festum Sancti Livini, patroni ecclesiae cathedralis, cum duodecim lectionibus et capitulo, prout petunt.”

³⁾ c. 1504: „Obiit D. Tilmannus Oem magnus benefactor domus Zelandiae.”

niken van het convent moeilijkheden veroorzaakte ¹⁾. In 1505 achtte het bestuur der orde een strenge visitatie van het Zeeuwsche huis noodzakelijk. Aan de visitatoren werd opgedragen D. Engelbert, die niet ophield onrust te verwekken, te bestraffen ²⁾.

Joseph Jansz. (1505—1513 of '14).

In 1505 is D. Joseph Jansz. door de visitatoren belast met het rectoraat van Sionsberg, nadat de prior door hen uit zijn functie was ontslagen. Het generaal kapittel van 1506 heeft hem in deze functie gehandhaafd. Tevens ontving D. Engelbert opnieuw een ernstige terechtwijzing van het bestuur der Orde ³⁾.

¹⁾ c. 1504: „Et de scriptis fr. N., monachi domus Zelandiae, minus discretis capitulo destinatis, cujus importunitate et inquietudine dicta domus turbatur, ideo paci et consolationi omnium providere volentes, districte injungimus visitatoribus provinciae, ut in visitatione proxime facienda, auditis querelis, praedicti monachi, si falsa scripsisse invenerint, imposito sibi silentio perpetuo, taliter puniant ut coeteris cedat in exemplum.”

²⁾ c. 1505: „Priori domus prope Ziericzee non fit misericordia. Et volumus quod statim visitatores provinciae accedant ad domum illam, quibus committimus dispositionem et provisionem totius status domus in capite et in membris cum plena auctoritate capituli generalis. Domnum autem Engelbertum, monachum ibidem, qui suis frivolis scriptis non cessat inquietare capitulum generale, corrigant quod omnibus cedat in exemplum sicut anno praeterito eisdem in charta fuit commissum.”

³⁾ c. 1506: „Rectori domus prope Zierickzee non fit misericordia. Et de his quae scribit D. Engelbertus committimus visitatoribus ut, eo audito, ministrent ei justitiam; et quia ipse scripsit et credit quod ea quae fuerunt scripta et ordinata de eo in carta capituli generalis non sint vera, sed per visitatores inventa, quia capitulum reprehendit quasi falsa ordinaverit ac visitatoribus notam injustam infert, ideo bina vice manducat ad terram in refectorio et caveat de coetero talia scribere ne graviori censura merito puniatur.”

De prior van Sionsberg is in de jaren 1506, 1508 en 1509 telkenmale door het generaal kapittel gehandhaafd. In laatstgenoemd jaar hebben de patres capitulares goedgevonden, dat de insluiting van D. Willem Arssen, professus van Monnikhuizen bij Arnhem, die te Noordgouwe een straf onderging, een einde nam. Hij moest echter als hospes op kosten van het huis zijner professie in Sionsberg blijven ¹⁾.

D. Joseph Jansz. heeft het huis tot aan zijn dood bestuurd. Hij is in 1513 of in het begin van 1514 gestorven ²⁾.

In 1511 of begin 1512 stierf de procurator D. Arnold Vos ³⁾.

Pieter Cornelisz. (1513 of '14—1515 of '16).

Na den dood van D. Joseph Jansz. is het rectoraat over het Zeeuwsche huis opgedragen aan D. Pieter Cornelisz. Het generaal kapittel van 1514 benoemde hem tot prior ⁴⁾. Hij heeft dit ambt slechts korten tijd vervuld, want reeds in 1515 of in het begin van 1516 is hij overleden ⁵⁾.

¹⁾ c. 1509: „Priori domus prope Zierickzee non fit misericordia. Et D. Wilhelmus Arssen, monachus professus domus Monachorum, a carceribus liberetur et sub forma hospitis ibidem permaneat ad ordinis voluntatem, impensis domus suae professionis.”

²⁾ c. 1514: „Obiit D. Joseph Joannis prior domus Zelandiae.”

³⁾ c. 1512: „Obiit D. Arnoldus Vos monachus et procurator domus Zelandiae.”

⁴⁾ c. 1514: „Rectorem domus Zelandiae praeficimus in priorem dictae domus.”

⁵⁾ c. 1516: „Obiit D. Petrus Cornelii prior domus Zelandiae.”

Wouter (1515 of '16—1516).

Een nog kortere bestuursperiode was D. *Wouter* beschoren. Hetzelfde generaal kapittel, dat het overlijden van zijn ambtsvoorganger heeft bericht, deed mededeeling van zijn dood. Klaarblijkelijk is het kleine convent in 1515 of 1516 door een epidemie getroffen, want bovendien bevatten de doodsberichten van de Grande Chartreuse de tijding van het overlijden van D. *Jan Matthijsz.*, vicarius van het klooster, en van drie leekbroeders, namelijk één convers en twee donaten ¹⁾.

Eustachius van Sint-Truiden. (1516—1519).

Deze prior was geprofest monnik van de chartreuse te Zeelhem bij Diest, waar hij het ambt van procurator heeft bekleed. Hij is waarschijnlijk in het begin van 1516 door het convent van Sionsberg tot prior gekozen en als zoodanig door de bestuurders der provincie bevestigd. Het generaal kapittel van 1516 handhaafde hem in zijn ambt ²⁾. Evenzoo dat van 1517. In laatstgenoemd jaar waren de patres capitulares genoodzaakt een monnik van de chartreuse bij Brugge, D. *Cornelis Govaert*, wegens zijn gedrag zeer ernstig te berispen en over te plaatsen naar Noordgouwe. ³⁾

¹⁾ c. 1516: „Obiit D. *Wolterus* rector domus Zelandiae; Obiit D. *Joannes Matthiae* vicarius domus Zelandiae; Obiit Fr. *Joannes Adriani* conversus professus domus Zelandiae; Obiit Fr. *Ghisbertus Vellardi* donatus domus Zelandiae; Obiit Fr. *Vesemanus Jacobi* donatus domus Zelandiae.”

²⁾ c. 1516: „D. *Eustachio* priori noviter in domo prope Zierickzee electo et per visitatores confirmato non fit misericordia”.

³⁾ c. 1517: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia.” „Et D. *Cornelius Govaert* ibidem professus [in domo Bruggis] propter suos pessimos mores, de quibus capitulum generale per litteras conventuales est informatum, vadat hospitatum ad domum Zelandiae et emendet ibidem vitam suam”.

In de jaren 1518 en 1519 heeft de Grande Chartreuse D. *Eustachius* gehandhaafd als prior. In 1518 hebben de patres capitulares een monnik van het Gentsche huis, D. *Jan Dierics*, bij wijze van straf als hospes naar Noordgouwe gezonden. ¹⁾ Terwijl hij te Leuven vertoefde, is D. *Eustachius* aldaar 16 September 1519 gestorven. ²⁾ Hij is op het kloosterkerkhof van de Leuvensche kartuizers begraven. ³⁾

Adriaan Huigensz. (1519—1524).

D. *Adriaan Huigensz.* was professus van de chartreuse te Noordgouwe. ³⁾ In 1519 is hij — ondanks zijn afwerende houding — met algemeene stemmen gekozen tot prior van dit huis. Het generaal kapittel van 1520 heeft deze benoeming bevestigd. Tevens richtte het zich nogmaals met een vermaning tot D. *Jan Dierics*, die als hospes onder de kartuizers van Noordgouwe verbleef. ⁴⁾ In 1521 scheen wederom een terechtwijzing tot denzelfden vanwege de Grande Char-

¹⁾ c. 1518: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia”. [in domo Gandavi:] „Et visa informatione priorum domorum Diestensis et Sylvae Sancti Martini de inobedientia et minus pacifica conversatione D. *Joannis Dierics*, professi ejusdem domus vadat hospitatum ad domum Zelandiae ad ordinis voluntatem”.

²⁾ c. 1520: „Obiit D. *Eustachius* prior domus Zelandiae, professus domus Diestensis”.

³⁾ *Analectes pour servir à l'histoire ecclesiastique de la Belgique*, XIV, 294.

⁴⁾ *Ephem.* I, 142.

⁵⁾ c. 1520: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia et postulationem de ipso factam auctoritate capituli generalis confirmamus. Et quia D. *Joannes Theodorici* ibidem hospes nonnulla frivola et falsa Reverendo Patri nostro scripsit, ea de re silentium ei imponimus de coetero scribendi ad Cartusiam”.

treuse noodzakelijk. ¹⁾ In 1522 wordt den prior geen „misericordia” verleend. Ook in 1523 niet. Uit de ordonnaties van het generaal kapittel van laatstgenoemd jaar blijkt, dat ook D. Philippus (van Reimerswaal) in Sionsberg als hospes vertoefde. ²⁾

Het bestuur der Orde heett D. Adriaan in 1524 op zijn dringend verzoek wegens zijn aanhoudende ziekte ontheven van het prioraat. ³⁾ Hij is in 1540 of begin 1541 als gewoon monnikte Noordgouwe gestorven. ⁴⁾ In het visitatieverslag van het jaar 1524 is hij zeer geprezen.

Uit de chartae van het generaal kapittel van 1524 blijkt voorts, dat D. Philippus van Reimerswaal, die intusschen als hospes was overgeplaatst naar Geertruidenberg, naar aanleiding van een conflict met broeder Judocus, convers aldaar, naar Utrecht of elders werd gezonden ¹⁾. Hij is inderdaad naar Utrecht

¹⁾ c. 1521: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia. Et D. Joannes Dierics religiose et pacifice ibidem vivat ut decet religiosum hospitem, postea visitator provinciae ei de alia domo providebit”.

²⁾ c. 1523: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia. Et de his quae scribit D. Philippus ibidem hospes respondebunt et justitiam ministrabunt visitatores provinciae quam primum partes audire poterunt”.

³⁾ c. 1524: „Priori domus Zelandiae fit misericordia ad lacrymosam instantiam suam et propter crebras et quasi continuas infirmitates suas”.

⁴⁾ c. 1541: „Obiit D. Adrianus Hugonis professus et alias prior domus Montis Syon”.

⁵⁾ c. 1520: „Priori domus Hollandiae non fit misericordia. Et diligenter inspectione facta per visitatores provinciae de verbis injuriis a fratre Judoco converso domus Zelandiae D. Philippo de Remerswal illatis, dicto D. Philippo silentium imponimus, et vadat hospitatum ad domum Trajecti, vel ad aliam domum provinciae, si ibidem locus non vacaverit, per visitatores provinciae mittatur ad ordinis voluntatem. Et de cetero taliter vivat ut majorem ordinis disciplinam non sustineat.”

overgeplaatst. Vandaar kwam hij in 1526 weer naar het huis zijner professie te Delft ¹⁾.

Op deze plaats mogen wij niet onvermeld laten, dat in 1521 D. Willelm Bybau, prior van de kartuizers buiten Geertruidenberg, generaal der Orde en prior van de Grande Chartreuse was geworden. Hij heeft deze waardigheid tot aan zijn dood (1536) bekleed ²⁾.

Jan Mesdach (15~~3~~²4—1528).

Het generaal kapittel van 1524 heeft in de plaats van D. Adriaan Huigensz. benoemd tot prior van het huis bij Zierikzee D. Jan Mesdach met gelijktijdige ontheffing van het procuratorschap bij de kartuizernonnen te Brugge. ³⁾ Mesdach was professor van de chartreuse Genadendal buiten Brugge. Na in dit klooster het ambt van procurator te hebben bekleed, is hij in 1513 door de visitatoren benoemd ⁴⁾ tot prior van het klooster op den Mont-Cornillon bij Luik als opvolger van Nicolaas de Hodegia.

O.a. in 1516 woonde hij in de Grande Chartreuse het generaal kapittel der Orde bij. Hij fungeerde in deze vergadering als „adjutor cancellarii”.

Op het einde van 1518 of begin 1519 is Mesdach door de visitatoren ontheven van het bestuur van het

¹⁾ Vgl. *Monnikhuizen*, 66; *Sint-Bartholomeusdal*, 349—350.

²⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 113—115.

³⁾ c. 1524: „Et praeficimus in priorem dictae domus D. Joannem Mesdach, procuratorem domus monialium prope Brugis propterea absolutum, hortantes eum, ut secundum gratiam a Deo sibi datam in utroque statu diligenter invigilet.”

⁴⁾ „per viam compromissi a visitatoribus electus.”

Luiksche convent. Hij is daar als prior opgevolgd door Dirk van Sittard en is naar Brugge teruggekeerd, waar hij procurator is geworden bij de monialen van Sint Anna ¹⁾

Over zijn bestuur te Noordgouwe vallen weinig bijzonderheden te vermelden. In de jaren 1525—1527 heeft het generaal kapittel hem telkenmale in zijn ambt gehandhaafd. Toen echter D. Cornelis Clercs, de prior van de kartuizers bij Brugge, 13 Januari 1528 was overleden, is Mesdach in zijn plaats belast met het bestuur van Genadendal. Tevens werd hij in hetzelfde jaar convisitator van de Nederlandsche provincie. Beide ambten heeft hij bekleed tot aan zijn dood; 20 October ²⁾ 1540.

Als prior te Brugge is Mesdach opgevolgd door D. Jan Moyert.

Le Vasseur, die een „catalogus priorum Brugis” heeft geraadpleegd, noemt Mesdach „vir omni laude dignus”, „ob zelum et pietatem commendatissimus”, „qui cum diligentissima administratione nomen sibi immortale comparasset”. ³⁾

Tijdens zijn prioraat te Brugge heeft zijn convent de nog overlevende kartuizers van het uitgemoorde klooster te Londen in 1538 liefderijk opgenomen. Op aansporing van

¹⁾ *Ephem.* IV, 104; *Bijdr.* IX, 327; *Obituaire de la Chartreuse du Mont-Cornillon*, f. 63 (hs. Staatsarchief Luik); *Raissius*, appendix.

²⁾ *Ephem.* IV, 104 vermeldt 8 November als zijn sterfdag; c. 1541: „Obiit D. Joannes Mesdach, prior domus Brugis, qui alias fuit prior domorum Leodii et Montis Syon et convisitator provinciae Teutoniae, habens per totum Ordinem plenum cum psalteriis monachatum.”

³⁾ *Ephem.* IV, 104.

Mesdach en de zijnen heeft de Londensche prior D. Mauritius Chauncy daar de geschiedenis van de marteling van achttien zijner monniken op schrift gesteld. ¹⁾

In de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse treft men er eenige aan, die klaarblijkelijk betrekking hebben op de ouders en wellicht op een broeder van Mesdach. ²⁾

Gedurende het prioraat van Mesdach in Noordgouwe stierf de vicarius van het huis D. Jan Cornelisz. ³⁾

Jacob Jaspersz. (1528—1531).

D. Jacob Jaspersz. is Mesdach opgevolgd in het prioraat.

Het was onder zijn bestuur, dat het klooster gesteerd is door grooten stoffelijken tegenspoed. Tegen het jaar 1530 is de vruchtbare Sint Jeroenspolder, die in de voorgaande eeuw door de kartuizers op de zee was veroverd, door een dijkbreuk in een watervlakte herschapen. Deze ramp bracht het Zeeuwsche huis in behoeftige omstandigheden. Er schijnen geschillen te zijn ontstaan, die een opnieuw inpolderen hebben tegengehouden. In de 16e eeuw is men dan ook niet

¹⁾ M. Chauncy, *Historia aliquot martyrum Anglorum maxime octodecim cartusianorum sub rege Henrico octavo ob fidei confessionem et summi pontificis jura vindicanda interemptorum* (Monstrolii 1888), XIX—XXVII, 125.

²⁾ c. 1511, 1515: „Obierunt Colardus Mesdach et uxor eius”; c. 1533: „Obiit venerandus in Christo Pater fr. Petrus Mesdach ordinis Minorum de Observantia.”

³⁾ c. 1525: „Obiit D. Joannes Cornelii vicarius domus Zelandiae.”

meer tot herdijking van het verloren land overgegaan.¹⁾

De kartuizers waren dientengevolge genoodzaakt een gedeelte van hun goederen te verkoopen. De Grande Chartreuse verleende in 1530 hiertoe toestemming.²⁾ Niettemin bleven de geldelijke moeilijkheden voortduren, zoodat een gedeelte der conventualen weldra tijdelijk in andere huizen der Orde een gastvrije cel moesten zoeken.

In 1531 droeg het generaal kapittel aan de bestuurders der provincie op om bijzondere aandacht te schenken aan de nooden van den prior en dezen, indien zij zulks wenschelijk oordeelden, te vervangen.³⁾ D. J a c o b u s overleed echter reeds, voordat de visitatoren blijkbaar gelegenheid hebben gehad hem te hooren. Hij is in 1531 of begin 1532 gestorven.⁴⁾

Cornelis Michielsz. (1531—15 . .)

Na het overlijden van D. J a c o b u s J a s p e r s z. is Cornelis Michielsz. rector geworden van het convent te Noordgouwe, dat toen wegens behoefteigheid

¹⁾ A. J. van der Aa, t. a. p., blz. 55.

²⁾ c. 1530: „Priori domus Montis Syon non fit misericordia. Et licentiam per visitatores provinciae super annum conventui datam de venditione bonorum immobilium usque ad summam sexcentorum Renensium parvorum, et similiter nonaginta Renensium pro eadem necessitate per priorem venditorum confirmamus et ratificamus, cum conditione quod quam primum poterit ex annuali proventu aut aliunde pecuniam colligat et ad venditorum summam immobilia comparare non omittat.”

³⁾ c. 1531: „Priori domus Montis Syon non fit misericordia. Et committimus visitatoribus provinciae ut, auditis necessitatibus dicti prioris, eidem misericordiam, si eis visum fuerit, facere et domui de idoneo priore providere possint.”

⁴⁾ c. 1532: „Obiit D. J a c o b u s J a s p e r i prior domus Montis Sion.” Zie voorts *Monasticon*, II, 237-243.

was verspreid over andere huizen der Orde. Het generaal kapittel van 1532 heeft den rector in zijn officie bevestigd, totdat de monniken zouden zijn teruggekeerd. Alsdan zou in de benoeming van een prior kunnen worden voorzien.¹⁾ De terugkeer van het convent schijnt in den loop van 1532 of begin 1533 te hebben plaats gehad evenals de benoeming D. C o r n e l i s tot prior, want in 1533 hebben de patres capitulares hem gehandhaafd als prior. Hetzelfde hebben zij gedaan in de jaren 1534 tot en met 1539.

Bijzonderheden omtrent het klooster en zijn bewoners zijn ons uit dit tijdvak nagenoeg niet bekend. In 1534 heeft het generaal kapittel D. J a n v a n N i e u w l a n d, die als hospes bij de kartuizers te Vught verbleef, doen terugkeeren naar het huis zijner professie te Noordgouwe, met een vermaning voor den betrokkene.

Hoelang D. C o r n e l i s M i c h i e l s z. Sionsberg als prior heeft bestuurd, hebben wij uit onze gegevens niet kunnen vaststellen. Hij is in 1562 of in het begin 1563 als oud-prior overleden.²⁾

Onze bronnen bevatten ook overigens weinig bijzonderheden uit deze jaren. In 1549 heeft het generaal kapittel

¹⁾ c. 1532: „ Rectori domus Zelandiae non fit misericordia. Et in officio suo continuatur usque ad redditum monachorum, qui jam, propter inopiam domus, sunt divisi; quibus reversis, committitur electio prioris novi, quam visitatores provinciae aut alter eorum cum priore per eum assumendo, si canonica fuerit, habeant confirmare.”

²⁾ c. 1534: „Priori domus prope Zierickzee non fit misericordia. Et D. J o a n n e s de Nova Terra ibidem [in domo Sanctae Sophiae] hospes revertatur ad domum prope Ziericzee suae professionis, et ibidem melius solito se conformet statutis nostris, alioquin Ordo providebit.”

³⁾ c. 1563: „Obiit D. C o r n e l i u s monachus professus et olim prior domus Zelandiae.”

een beslissing genomen omtrent de kosten, die het verblijf van een monnik van het Gentsche convent, D. Jan Marchepine, als hospes te Noordgouwe had medegebracht.¹⁾

Voorts valt nog te vermelden, dat in 1532 of begin 1533 D. Judocus, procurator van Sionsberg, is overleden.²⁾ In 1546 berichtte de Grande Chartreuse het overlijden van D. Anthonie van Gent, oud-procurator en oud-sacrista van het Zeeuwsche huis.³⁾ In 1547 stierf de procurator D. Cornelis.⁴⁾ In 1554 overleed te Utrecht D. Nicolaas van Weesp, oud-procurator van Sionsberg.⁵⁾

In de jaren 1540-1546 was de Leidenaar D. Pieter Marnef prior van de Grande Chartreuse.⁶⁾

Gijsbert Dirksz. van Rutenberch (15 . .-1557).

Niet onwaarschijnlijk is, dat het huis na Cornelis Michielsz. en vóór Rutenberch nog is bestuurd door een of meer anderen, wier namen ons niet bekend zijn.

Rutenberch was de zoon van Dirk van Oudhuesden alias Rutenberg. Zij behoorden tot de

¹⁾ c. 1549: [in domo Gandavi:] „Et expensas quas petit prior Zelandiae ratione D. Joannis Marchepine, ex quo ibidem laudabiliter vixit, ordinamus ipsi non esse solvendas”.

²⁾ c. 1533: „Obiit D. Judocus monachus professus et procurator domus Montis Syon habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae”.

³⁾ c. 1546: „Obiit D. Antonius de Gandavo monachus professus domus Zelandiae, alias procurator et sacrista eiusdem domus.”

⁴⁾ c. 1547: „obiit D. Cornelius professus et procurator domus Zelandiae.”

⁵⁾ *Bijdr.* IX, 239-240, 358.

⁶⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 1004.

aanzienlijke Stichtsche geslachten. Gijsbert was te Utrecht geboren en had het kleed van Sint-Bruno aangenomen in het klooster Nieuwlicht aldaar. In dit huis is hij procurator geweest. Zijn vader had ten behoeve van het convent van Nieuwlicht een jaarlijksche pitantie gefundeerd en is bij de Utrechtsche kartuizers 26 September 1540 begraven in den grooten kruisgang.¹⁾

Nadat Rutenberch vele jaren het Utrechtsche huis als procurator had gediend, is hij als prior naar Noordgouwe geroepen. In welk jaar hij hier het bestuur heeft aanvaard, hebben wij niet kunnen vaststellen. Hij is 6 November 1557 te Utrecht gestorven en aldaar in het groote claustrum van het huis zijner professie begraven. Blijkbaar was hij kort te voren ontheven van het prioraat bij Zierikzee.²⁾

Over zijn letterkundigen arbeid hebben wij reeds elders een en ander medegedeeld.³⁾

In 1557 berichtte de Grande Chartreuse het overlijden van D. Arnold, geprofest monnik van het klooster bij Zierikzee, die als prior de chartreuse van Geirach in Oostenrijk bestuurde.⁴⁾

Jan Cornelisz. (1557—1562).

Na het vertrek van D. Gijsbert is D. Jan Cornelisz., professus van het huis, als rector belast met het bestuur van Sionsberg. In 1558 heeft de Grande Chartreuse hem benoemd tot prior. Het klooster te Noordgouwe verkeerde in deze jaren zoozeer in behoef-

¹⁾ *Bijdr.* IX, 165, 334, 358, 378.

²⁾ *Bijdr.* IX t.a.p.

³⁾ Zie blz. 10—11 van deze bijdrage.

⁴⁾ c. 1557: „Obiit D. Arnoldus professus domus Zelandiae, prior domus in Gyrio.”

tige omstandigheden, dat men van 1556 af de visitatoren bij herhaling moest aansporen, te bevorderen, dat de rijkere huizen der provincie meer steun zouden verleenen aan de kloosters bij Zierikzee en bij Kampen en aan het nonnenklooster te Brugge ¹⁾. In 1558 heeft de Grande Chartreuse deze aansporing nog eens doen uitgaan ²⁾. Bovendien kwijnde het Zeeuwsche huis door het geringe aantal zijner conventualen ³⁾.

Bijzonderheden uit de bestuursperiode van D. Jan Cornelisz. zijn ons overigens weinig bekend. Slechts vernemen wij, dat D. Jan in 1560 van het generaal kapittel de vermaning in ontvangst moest nemen, dat hij in vrede diende te leven met zijn prior en met zijn medebroeders ⁴⁾. In 1561 of in het begin van 1562 is D. Jan Cornelisz. als prior gestorven ⁵⁾.

In 1560 heeft het generaal kapittel nog het overlijden bericht van twee voortreffelijke monniken van het Zeeuwsche huis. De een was D. Matthaeus,

¹⁾ c. 1557: „Committimus et mandamus visitatoribus provinciae Teutoniae ut juxta sibi superiori anno commissa per capitulum generale, aliquid plus faciant dare et expedire per domos ditiores provinciae domibus Zierickzee, Campensi et monasterium Sanctae Annae, prout viderint expedire, quibus vices nostras et auctoritatem capituli generali impertimus.”

²⁾ c. 1558: „Rectorem domus prope Zierickzee proficimus in priorem ad instantiam conventualium et consilium visitorum, quibus mandamus ut priori et domui assistent et provideant, sicut superioribus annis scriptum fuit vivente priore.”

³⁾ c. 1559: „Priorem domus Zelandiae monemus ne nimis contristetur propter paucitatem personarum.”

⁴⁾ c. 1560: „Priori domus Zelandiae non fit misericordia. Et D. Joannes pacifice vivat cum priore suo et aliis fratribus, alias ordo providebit.”

⁵⁾ c. 1562: „Obiit D. Joannes Corneli monachus professus et prior domus prope Zierickzee”. Zie voorts *Monasticon*, II, 237—243.

die meer dan een halve eeuw in de Orde had geleefd en nog wel „laudabiliter”, een zeldzame qualificatie. De ander was D. Laurentius de Gismaria, oud-vicarius van het convent. De Grande Chartreuse, in haar berichten uiterst spaarzaam met lofprijzingen, noemt hem een alleszins voorbeeldig man. ¹⁾ Iets naders over hem weten wij niet. Le Vasseur meent, dat het lijk van den monnik, dat in de 17e eeuw na ongeveer honderd jaren ongeschonden te Noordgouwe is gevonden, het stoffelijk overschot van D. Laurentius moet zijn geweest. ²⁾

Christiaan Nootz (1562—1565).

D. Christiaan was geprotest monnik van het kartuizerklooster te Lier. ³⁾ Slechts een drietal jaren heeft hij Sionsberg als prior bestuurd. In 1565 heeft de Grande Chartreuse hem ontheven uit dit ambt en hem benoemd tot prior van het klooster van O. L. Vr. van Genade te Scheut bij Brussel. De kartuziers van Scheut waren de beheerders van het vermaarde bedevaartsoord aldaar. Hier wachtte den prior veel tegenspoed. In 1578 zijn de fraaie kloostergebouwen geplunderd en door brand geheel verwoest. Het convent genoot daarop gedurende eenige jaren gastvrijheid in andere huizen der Orde, voornamelijk te Luik. In 1592 ontving het van den bisschop toestemming om in Brussel een nieuw

¹⁾ c. 1560: „Obiit D. Matthaeus, monachus professus domus Ziericsee, qui ultra 50 annos laudabiliter vixit in ordine.” — „Obiit D. Laurentius de Gismaria, monachus professus Ziericsee, olim ibidem vicarius et totus exemplaris.”

²⁾ *Ephem.* I, 221. Zie blz. 225 van deze bijdrage.

³⁾ *Raissius* passim; *Monasticon*, II, 237—243, 257—271; *Maria's Heiligdommen in Nederland en België* ('s Hertogenbosch z.j.), 210 e.v.

klooster te bouwen. Hoewel zulks tegen den geest der Orde was, waren de kartuizers genoodzaakt zich met het oog op de veiligheid te vestigen binnen de muren dezer stad. D. Christiaan kocht daar een oude refugie van de abdij van Ninove en begon er den bouw van een nieuw klooster. Bijgestaan door D. Petrus de Leon kwamen onder zijn leiding achtereenvolgens gereed de buitenkapel, de kerk, de kleine kruisgang, eenige cellen, de refter en een deel van het groote claustrum. Tijdens dezen bouw hebben de conventualen in een woning te Brussel verblijf gehouden. Het nieuwe huis ontving den ouden naam: klooster van O. L. Vr. van Genade.

In 1596 heeft het generaal kapittel D. Christiaan benoemd tot prior van het klooster te Lier als opvolger van D. Antonie van den Eynde. Hij bleef het huis zijner professie besturen tot aan zijn dood en is daar als prior opgevolgd door D. Godfried van Halmael.

Nevens het prioraat van voormelde huizen heeft D. Christiaan van 1573 tot 1575 als convisitor en van 1575 tot 1596 als eerste visitor de provincia Teutoniae bestuurd. Het bestuur van dit ressort in een zoo woelig tijdvak heeft veel van hem geëischt. Groote tegenslagen en moeilijkheden heeft hij ruimschoots moeten verduren.

Hij is te Lier als prior gestorven in 1599 of in het begin van 1600¹⁾.

¹⁾ c. 1600: „Obiit D. Christianus Nootz, professor et prior domus Lyrae alias prior domus Bruxellae et visitor provinciae Teutoniae, habens plenum monachatum et missam de Beata Maria per totum ordinem.”

Bartholomens Streng (1565—1574).

D. Bartholomeus was geboortig van Schoonhoven¹⁾. Hij was professor van de chartreuse Nieuwlicht buiten Utrecht. In 1555 is hij Michiel Moens opgevolgd als prior van de kartuizers buiten Delft. Onder zijn bestuur zijn de Delftsche kloostergebouwen verfraaid en uitgebreid. In 1561 verwisselde hij het prioraat aldaar met dat van het huis zijner professie als opvolger van Lambert van Brienen. Het Utrechtsche klooster is door hem bestuurd tot 1564, in welk jaar hem „misericordia” is verleend. Hij is toen procurator van de Utrechtsche kartuizers geworden, terwijl de visitor der provincie D. Dirk van Meeuwen, hem is opgevolgd als prior van Nieuwlicht. Reeds in 1565 werd opnieuw een beroep gedaan op zijn bestuursgaven. Men stelde hem aan het hoofd van de chartreuse te Noordgouwe²⁾. Hier wachtten hem zeer moeilijke jaren. Het convent van Sionsberg was zeer klein en daarbij noodlijdend. In 1565 gelastte het generaal kapittel de overplaatsing van een drietal monniken, die daar als hospites verbleven, onderscheidenlijk naar Kampen, Delft en Brugge.

In de jaren 1566 tot en met 1566 tot en met 1569 hebben de patres capitulares telken male den prior van

¹⁾ Raissius, passim; *Monasticon*, II, *Bijdr.* IX, 156, 157; *Sint-Bartholomeusdal*, 355—357; *Nieuwlicht*, 302 e. v.

²⁾ c. 1565: „Et praeficimus in priorem dictae domus [Zierickzee] D. Bartholomaeum procuratorem domus Trajecti. Et D. Theodoricus, hospes ibidem, vadat hospitatum ad domum Campensem ad ordinis voluntatem. Et D. Guillelmus professor domus Lovanii, ibidem hospes, eat hospitatum ad domum Delfensem ad ordinis voluntatem. Et D. Franciscus Anglus, professor dictae domus, eat hospitatum ad domum Brugis ad ordinis voluntatem.”

Noordgouwe in zijn officie gehandhaafd. In 1570 heeft de Grande Chartreuse prior en convent van Monnikhuizen bij Arnhem aangespoord, dat zij van hun overvloed het Zeeuwsche huis in zijn behoefte zouden bijstaan. ¹⁾

In 1572 moesten de bewoners van Sionsberg wegens de troebelen hun cellen verlaten. Zij vonden in andere huizen der Orde een gastvrij dak. Van een der monniken, D. Anthonie Katerken ²⁾, weten wij, dat hij aanvankelijk was opgenomen in de chartreuse te Brussel. Zij waren nog maar zoo weinigen in aantal, dat de Grande Chartreuse in dat jaar de visitatoren moest opdragen monniken van andere huizen derwaarts te zenden, opdat het koorgebed niet nagelaten zou moeten worden. ³⁾

Uit de rekening van uitgaven, welke de prior Bartholomeus tijdens deze ballingschap heeft aangehouden, blijkt dat hij zelf met den procurator van Sionsberg en een leekebroeder gedurende een jaar gastvrijheid heeft genoten in de chartreuse bij Brussel. Deze aantekeningen vermelden voorts, dat D. Antonie Kaeter in het klooster te Lier verbleef, terwijl D. Wilhelmus (vermoedelijk Willem Gerardsz.) als vicarius naar Sint-Maartensbosch bij Geeraardsbergen was geroepen. De rekening gewaagt voorts van den leekebroeder Adriaan, van den donaat Cornelis

¹⁾ c. 1570: [in domo Monachorum:] „quem [priorem] et conventum rogamus ut de sua abundantia inopiae domus Zierickzee subveniant”.

²⁾ *Biogr. Wbk.*, VII, 696.

³⁾ c. 1572: „Priori domus Zircsee non fit misericordia. Et visitatores provideant dictae domui de necessariis personis pro per solutione divini officii, auctoritate capituli generalis.”

Vissonis en van den niet met name genoemden procurator. ¹⁾

Vermoedelijk zijn eenigen van hen na de herovering van Zierikzee nog korten tijd in hun cellen te Noordgouwe teruggekeerd, waarna zij echter heel spoedig zijn genoopt voor goed uit te wijken.

In 1574 schijnt het bestuur der Orde de verwachting te hebben opgegeven, dat Sionsberg zich nog eens zou herstellen. Het generaal kapittel van dat jaar droeg aan de visitatoren op om eenige religieuzen naar andere provincies der Orde te zenden en beval hen aan om van de inkomsten der verwoeste huizen, vooral van dat bij Zierikzee, het Leuvensche klooster in zijn nood te ondersteunen. ²⁾ De kloostergebouwen van Sionsberg ondergingen een verwoesting en de goederen en bezittingen van het huis waren reeds geseculariseerd. Een lijst der inkomsten van het klooster in 1574, kort na de secularisatie opgesteld, wordt bewaard in het Rijksarchief te Middelburg. ³⁾

Toen op 9 Augustus 1574 D. Dirk van Meeuwen, prior van de kartuizers buiten Utrecht en eerste visitor van de Nederlandsche provincie, was overleden, is D. Bartholomeus Streng ontheven van het bestuur van het Zeeuwsche convent en ten tweede male belast met de leiding van het Utrechtsche klooster,

¹⁾ Zie bijlage III.

²⁾ c. 1574: „Et eadem auctoritate committitur ut de preventibus domorum ordinis provinciae Teutoniae demolitarum, maxime Zircsee, domum Lovanii juvare possint, ne nimia paupertate deficiat”.

³⁾ Volgens welwillende mededeeling van Mr. A. Meerkamp van Embden, Rijksarchivaris in Zeeland.

aanvankelijk als rector. De Grande Chartreuse benoemde hem hier in 1575 tot prior.

In Utrecht heeft hij andermaal beleefd, dat een aan zijn bestuur toevertrouwd klooster ten onder ging. In het begin van 1579 had namelijk een afdeeling Staatsche troepen de kloostergebouwen van Nieuwlicht bezet, uit vrees, dat anders de Spaansche afdeelingen deze als steunpunt zouden kiezen bij haar krijgsverrichtingen. Daar de bewoners van deze bezetting tal van kwellingen te verduren hadden, moesten zij de chartreuse verlaten. 15 Januari 1579 hebben zij een refugie in de stad betrokken. In het volgende jaar vorderde de magistraat, dat zij de gebouwen van Nieuwlicht zouden afbreken en op hun weigering liet de regeering deze slopen. In het voorjaar van 1583 ontving Streng van de Grande Chartreuse opdracht om met de conventualen, die hem nog restten, het land te verlaten. Zij zijn daarop verspreid over de huizen langs den Rijn en in België. Waar D. Bartholomeus toen tot aan zijn dood heeft verblijf gehouden, is onzeker. Zijn opvolger als prior van Nieuwlicht is geweest D. Jan Commaker.¹⁾ Streng is in 1592 of in het begin 1593 gestorven.

Nicolaas Huard (1577—1578).

Het generaal kapittel van 1575 droeg aan de bestuurders van de Nederlandsche provincie op om orde te stellen op de invordering van de inkomsten van het voormalige huis te Noordgouwe en deze te doen strekken tot steun aan de arme kloosters te Leuven en te Brugge (nonnen).²⁾

¹⁾ *Biogr. Wbk.*, VIII, 315.

²⁾ c. 1575: „Et committimus visitatoribus ut proventus domus

Nadat het convent van Sionsberg gedurende een dertal jaren zonder prior was geweest, heeft het generaal kapittel van 1577 benoemd tot prior van de Zeeuwsche kartuizers D. Nicolaas Huard met zijn gelijktijdige ontheffing van het prioraat te Herne bij Edingen.¹⁾ Waren hier herleeftde verwachtingen in het spel of moest men aannemen, dat het generaal kapittel bij gebreke van voldoende informaties omtrent de omstandigheden in deze gewesten meende hoop op herstel te kunnen blijven koesteren? Daar geregelde visitatie der Nederlandsche huizen sedert 1571 of 1572 wegens de troebelen onmogelijk was geweest, is de laatste veronderstelling wel aannemelijk.²⁾

Huard was geprofest monnik van de chartreuse te Herne bij Edingen, waar hij omstreeks 1556 het kleed van Sint Bruno had aangenomen. Nadat hij aldaar van 1557 tot 1570 op verdienstelijke wijze het ambt van procurator had bekleed, is hij in Juni 1570 als op-

Ziricsee recuperari et recipi faciant, et de recuperatione largiri et dari faciant pauperibus domibus Lovanii et monalium Brugis, ut ipsae domus suppleant vices dictae eversae domus Ziricsee.”

¹⁾ *Lamalle*, 185, 215—218; *Ephem.* I, 442.

²⁾ c. 1577: „Domui Ziericzee praeficimus in priorem D. Nicolaum Huard propterea a prioratu domus Cappellae absolutum, quem hortamur ut recuperationi, restaurationi et reaedificationi dictae domus invigilet, secundum quod illi mandabitur a visitatoribus, et sine consilio eorum nihil faciat. Et resideat in aliqua domo ordinis die nocteque frequentando divina, donec ad dictam domum pateat accessus.” — „Quia domus partium Hollandiae, ob tumultos bellicos, a 5 aut 6 annis non potuerunt visitari, monemus visitatores provinciae ut, sedatis tumultibus, quam primum eas in forma ordinis visitent et de domibus destructis disponeant et provideant cum plena auctoritate capituli generalis, ad Dei honorem et ordinis decorem et omnium salutarem aedificationem et profectum”.

volger van D. Andries Loodt, prior van het huis zijner professie geworden. Hij bleef dit klooster besturen, totdat men hem in 1577 het prioraat van Sionsberg opdroeg. D. Judocus de Moor is zijn opvolger geweest als prior van Herne.

Het zal Huard spoedig gebleken zijn, dat er in het geheel geen uitzicht bestond voor het herstel van het Zeeuwsche convent. Wellicht is hij dadelijk naar Herne teruggekeerd. Mogelijk ook heeft hij zich in een der meer nabij gelegen huizen opgehouden. Op zijn dringend verzoek werd hij in 1578 van het prioraat van Sionsberg ontheven. Hij was de laatste prior van dit klooster. Het convent van Noordgouwe telde nog slechts twee geprofeste monniken.¹⁾

Huard is in 1578 vicarius van de Utrechtsche kartuizers geworden. Nog in hetzelfde jaar is hij wegens de overlast, die de bewoners van Nieuwlicht van het krijgsvolk ondervonden, aldaar vertrokken en treffen wij hem als hospes aan in de chartreuse te Luik. Tegen het jaar 1580 treft men hem weder aan als procurator te Herne. In 1584 is Huard benoemd tot rector bij de kartuizers van Geertruidenberg, die zich in Breda ophielden. In 1585 werd hij prior van dit convent. Hij is hier D. Erasmus Vroom in het bestuur opgevolgd en was ook van dit convent de laatste prior. In 1593 heeft de Grande Chartreuse hem gelast om met de zijnen intrek te nemen in chartreuse

¹⁾ c. 1578: „Priori domus Ziericzee ad suam magnam instantiam fit misericordia. Et visitatores provinciae habeant diligenter respectum tam ad dictam domum quam etiam ad duos monachos domus professos, donec, pace reddita, aliter ordo de praedicta domo disposuerit.”

te Lier. Het generaal kapittel van 1595 heeft hem van het prioraat van het Geertruidenbergsche convent ontheven en hem gedirigeerd naar Herne, waar hij in 1597 voor de derde maal procurator is geworden. Op het einde van 1601 heeft men hem van dit officie ontheven. 10 Méi 1602 is hij te Herne gestorven.¹⁾

Waar hebben de andere leden van het Zeeuwsche convent een goed heenkomen gevonden? In 1578 waren er, zooals wij zagen, nog slechts twee geprofeste monniken van Sionsberg in leven. In geen jaren had deze chartreuse novicen kunnen aannemen, zoodat het aantal monniken en broeders allengs sterk was verminderd.

In 1578 berichtte de Grande Chartreuse het overlijden van D. Willem Gerards, die aanvankelijk monnik van Leuven was en later door een tweede professie naar het convent van Noordgouwe is overgegaan. Hij stierf als hospes bij de kartuizers te Luik²⁾.

In 1579 stierf in het klooster Monnikhuizen bij Arnhem Fr. Pieter Cuel, clericus redditus van Sionsberg³⁾.

In 1578 of begin 1579 overleed broeder Cornelis, donaat van Sionsberg, als hospes bij de kartuizers te Lier.³⁾

In 1588 heeft de Grande Chartreuse het overlijden

¹⁾ c. 1603: „Obiit D. Nicolaus Huard professus domus Capellae, quondam prior domorum Capellae, Ziericzee et Hollandiae, qui, multis superatis laboribus, 47 annis laudabiliter vixit in ordine, habens missam de Beata Maria per totum ordinem”.

²⁾ c. 1578: „Obiit D. Guillelmus Gerardi monachus professus domus Lovanii, secundo domus Ziericzee, hospes in domo Leodii.”

³⁾ c. 1579: „Obiit Fr. Petrus Cuel clericus redditus diaconus professus domus Ziericzee, hospes in domo monachorum.” — „Obiit Cornelius donatus Ziericzee, hospes in domo Lyrae.”

bericht van D. Franciscus Greynne, aanvankelijk professor van Sionsberg, die later door een tweede professie was verbonden aan het convent van Sheen Anglorum in België en daar het ambt van procurator bekleedde. Hetzelfde generaal kapittel deed mededeeling van het overlijden van D. Anthonie Katerken, professor van het Zeeuwsche huis, die gedurende 47 jaren „laudabiliter” in de Orde had geleefd en zich bij zijn dood als hospes in het kartuizerklooster te Tuckelhausen in het bisdom Würzburg bevond. Zijn sterfdag was 8 Maart 1588¹⁾.

¹⁾ c. 1588: „Obiit D. Franciscus Greynne, professor primo domus Montis Sion, secundo domus Sehene, procurator Anglorum.” — „Obiit D. Antonius Katerken, professor domus Ziriczee, hospes in domo Tuckelhausen, qui 47 annis laudabiliter vixit in ordine, habens Missam de Beata Maria in provincia Alemanniae.”

Vgl. over Katerken voorts *Ephem.* I, 281 en *Biogr. Wbk* VII, 696.

BIJLAGE I.

GEBEZIGDE AFKORTINGEN.

c. = chartae capituli generalis Ordinis Cartusienensis (hs. Certosa, Lucca, Italië),

Biogr. Wbk. = *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* I—IX (Utrecht 1911—1933);

Ephem. = L. le Vasseur, *Ephemerides Ordinis Cartusienensis* (Monstrolii 1890—1893);

Bijdr. IX = *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, dl. IX.

Monasticon = *Maisons de l'Ordre des Chartreux. Vues et Notices*. I—IV (Montreuil-sur-Mer et Parkminster 1913—1919):

Bibl. Cart. = Th. Petreius, *Bibliotheca Cartusiana* (Coloniae 1609);

Raissius = A. Raissius, *Origines Cartusiarum Belgi* (Duaci 1632);

Lamalle = A. Beeltsens et J. Ammonius, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Herinnes-lez-Enguien*, publiée et annotée per Edmond Lamalle S. J. (Louvain 1932);

Sint-Bartholomeusdal = Mr. H. J. J. Scholtens, *Bijdrage tot de Geschiedenis van het voormalig kartuizerklooster buiten Delft* (in: *Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem*, XLIX, 1932, 321—367.)

Monnikhuizen: Idem, *De priors van het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem* (in: *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LVI, 1932, 1—80).

Nieuwlicht = Idem, *De priors van het Kartuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht* (in: *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LIII, 1929, 302—357.)

BIJLAGE II.

Lijst van in 1572 in veiligheid gebrachte kostbare voorwerpen, opgesteld door den prior Bartholomeus van Schoonhoven.

Memorie voor den prior van Zierckzee.

Ick broeder Bartholomeus van Schonhoeven prior van Syon Kartusers oerden certificere ende notoer make allen mensschen als dat in den Jaere twee ende seventich voerden Goesen raeserie wyckende uter stadt van Zierckzee tot vrinden huysen te bewaeren ghedaen heb zekeren goeden ende juweelen des voerscreven convents hier nae volgende.

In den eerste ons silverwerck toe coemende der kercke des voerscreven convents is verborgen totten wedue genoemt Mergriet Danielsd., nu ghetrouwt M. Jacob Vos.

Item ten anderen onsen juweelen van goudt, zij ende damast zijn verborgen tot dye wedue van Arien Meesch saliger memorie.

Item noch een zekere somme van penningen, goudt ende silver, nae mynder estimacie tusschen twee ende drie honderd gulden, in een kisten met myn lynewaet gesloeten in een boesetken tot Meyster A. van Boene, berbier ende curgyn van onse convente.

Item een huysraet van der prioers celle is in diverschen huysen, myn berkken [boecken?] tot dye wedue van Lankenvoecht, myn berden gheschildert ende andren tavereelen in den huysinge.

*Algemeen Staatsarchief te Brussel,
Kerkelijke Archieven van Brabant,
No. 18269.*

BIJLAGE III.

Rekening gehouden door den prior Bartholomeus van Schoonhoven gedurende zijn ballingschap omstreeks 1572—1573.

Pauperrimi prioris exposita.

Vacat. Recepimus auspicate (Laus superis) vice una per laicum nostrum fratrem quoque *Adrianum* unam pecuniarum summam, quam receperat precipuis a colonis habitantibus in *Rosmeer* ad bonum (ut auspicamur) computum VI lb. vacat hic.

Exposita.

Exposuimus extrema compulsi necessitate de prelibatis pecuniis diversis vero vicibus diversis pro necessariis ac necessitatibus magis aliisque incommodis occurrentibus ut melius patebit infra.

Imprimis vero dedimus literarum baculo nuncio vero Lovaniensi, qui pefatam pecuniarum summam (maximis cum periculis) a *Bergis* propter violentas Gosianorum predationes ad nos usque detulerit salvam, cui tantis pro laboribus nobis exhibitis solvimus congruam sui laboris mercedem pro qualibet st. libra tres stupheros facit simul III s. g.

Item dedimus procuratori nostro ut sibi provideret ac pedibus suis propter intensa frigora compareret bonos ut nos vocamus sotulares eisdem per maxime necessarios solvimus II s. III g.

Solvimus denique pro plumbeo atramentario ad usum nostrum VII g.

Solvimus quoque pro parva quadam capsula ad recondenda instrumenta sartori omni tempore necessaria.

III g.

Solvimus proinde pro cavea una cum quadam avicula inclusa simul I s. III g.

Solvimus vice quadam in hospicio domus *Schoet* cum ibidem eramus insimul bono cum sodalitie congregati cum quoque adhuc diversis vicibus ibidem pernoctaverim et nihil propter pecuniarum penuriam dedissem pro laboribus michi prestitis aliquantum melior accedente dedimus simul puellis ibidem commemorantibus.

I s. VI g.

Summa hujus pagine VI s.

Solvimus pro vino cum nobiscum pranderet frater
S e v e r u s professus ordinis minorum quem suscepimus
ob gratiam nostri procuratoris unde et solvimus

III s. II. g.

Solvimus quoque ductus tamen quadam vana sensua-
litate pro bestiola una nuncupata nostro idiomate een
eencaerken cum quibusdam tintinabulis ad collum pen-
dentibus atque catenula qua ligata tenebatur simul. . .

I s. VIII g.

Solvimus vero revertendo a congregatione fratrum
pro duabus parvis lagenis ego vero E g i d i o lagenario
magistro in mandatis dederam ut unam tantummodo
michi prepararet sed e contrario sua autoritate nitens
propria duas simul composuit pro quibus licet invitus
dedimus prefato artifici I s. III g.

Solvimus in hospicio domus S c h o e t dum ibi per-
noctavimus redeundo ex congregatione patrum. . . II g.

Summa hujus lateris VI s. III g.

Solvimus quadam vice pro diversis in quotidiano
opere michi permaxime necessariis simul facit

III s. VII g. XII m.

Solvimus voer hennep saet tam procuratori domus
huius quam portario simul. VI g XII m.

Dedimus in domo Lyre confratri nostro seu Domino
A n t h o n i o K a e t e r ut sibi inde compararet quedam
instrumenta ad operandum sibi necessaria. . . . II s. g.

Dedimus quoque eodem tempore confratri nostro
C o r n e l i o V i s s o n i s donato ut sibi inde in cor-
poris sui necessaria compararet. II s. VIII g.

Solvimus pro ulna una cujusdem linei panni ad reser-
tiendendas antiquorum vestimentorum fissuras ac amul-
las (?) X g.

Solvimus pro quinque ulnis linteis viridi coloris simul.

III g.

Summa hujus pagine XI d. XI g.

Dedimus sartori domus pro laboribus michi prestitis
in resarciendo calcios meos VI g.

Dedimus pro una an fera (?) vini pecuniam quam
exposuerat confrater noster A d r i a n u s in coquina
dum aderat pater conversarum qui et ipse unam solvit
recreandi gratia. Solvimus igitur pro parte nostra. . . .

I s. VI g.

Dedimus in piam elemosinam matri et procuratori
domus trium regum dum de manibus meis gratiose
accipiebant duas libras Flandrie unum solidum et octo
grossos, quam vero pecuniarum summam ob gratia
prioris B r u x e l l a e exposui et earum virginum mani-
bus appendi, ut per illud medium pluribus parcerent
expensis, quas sane ob pigram malamque reddituarii
solutionem viro gare? compellerentur sed quod hic
annotare attinet, est VI g.

Summa huius lateris est II s. VI g.

Solvimus cuidam advocato gratia dictandi requestam
ad exhibendam illustrissimo Domino equestro auri velleris
Domino de B e r l e m o n t, ut propter extremam
necessitatem gratiose levare potuissemus annuales redditus
quas habemus super terras que nuncupantur O r i z a n d t.

I s. II g.

Solvimus pro ulna una panni albi nuncupati Visteijn.

I s. g.

Dedimus confratri nostro W i l h e l m o nuper pro-
moto ad officium vicariatus domus S i l v i M e r t i n i
pro suo viatico ut proficisceret una cum procuratore
nostro versum prefatam domum ut officium suis im-
positum humeris fideliter prosequeretur. . . Vs. III g.

Solvimus pro IIII pintas olii olivarum pro Domino
J u d o c o cui illas dedimus ob benevolentias quas
prestitit michi et fratribus nostris. . . . III s. VI g.

Summa hujus lateris XI s. II g.

Dedimus diversis temporibus tam leprosis quam aliis
egenis ac pauperibus in piam elemosinam X g.

Dedimus A d r i a n o confratri nostro pro diversis
pro me expositis ut in sua computatione michi persuasit
semel. Vs. III g.

Emit nobis quodam tempore frater noster A d r i a n u s
ad usum cellule nostre labrum unum cum alio quodam
instrumento ad ignem subvocandum aut pocius focum
decorandum simul cum aliis necessariis . . Vs. VIII g.

Propter quamplura in nobis collata beneficia et
humanitates multiplices tam mihi quam nostris hilariter
exhibitas larga dedimus manu fratri N i c o l a o C o c o
mobile quoddam, non sane ea dumtaxat causa ac inten-
tione ut hoc ornamento (uti aliquorum mimorum ac
gesticulorum moris est) suum adornaret pectus, verum
pia alia profecto ac sancta instigatione ductus et pro-

vocatus hoc illi oblatum est munus ac hilariter donatum solvimus artiste VIII s. X g.

Summa hujus pagine I lb.

Quidam vero sedulus operarius aliquod dierum spacio operi meo mancipatus hortulum celle mee affatim circumfodit atque impense excultum reddidit; hujus igitur effectus causa dedimus prefato viro pro laboribus michi impensis sui operis mercedem II s. IIII g.

Emit frater noster *Adrianus* unam quamdam stragulam ex staminis viridis contextam ad ornandam fulciendamque cellule mee mensam *Belgi* vulgariter appellant *cantoerleet* constat III s. IX g.

Plurimum rogatum habuimus dominum vicarium, uti pro necessitate mea ac meorum fratrum ea qua iste esset affatim imbutus arte texere vellet nonullas linthei ulnas de staminis albis ad nostras procingendas tunicas et ad alia quoque similia opera impense accommodatas, dedimus igitur pro servicio nobis prestito

VI s. VIII g.

Summa hujus XII s. IX g.

Eramus vice quadam pariter congregati in domo pastoris habentes in nostro sodalicio duos cives *Zerezenses* nobis peroptissimos *Petrum Steynbloeck* cum suo collega *Segero* nostre domus carpentario, cupientes ac summo desiderio flagantes una cum illis sumere gentaculum quo illorum flaccidi stomachi confortaretur et sumpto de crudis herbis edulio, cervisiam vero amicorum palato gratam, quum negatum habuimus, destinarunt primi ad pagum de *Anderlech* ac compararunt nobis cervisiam ori nostro ac gutturi suavem Ego non ingratus illorum munificencia liberalitatis munia obivi exponens ibi Vs. VII g.

Dominus procurator hinc a multis diebus magno flagans desiderio invisere vel semel dum adhuc aura vesceretur eterea suam unicum materteram predilectam profecteque aetatis virginem in quadam beginagia demorantem, que sane illi dum presens fuerit quedam necessaria ubi affectum largiri posset tam justa motus causa ac rationi consentaneae sue petitioni assensum praebuimus dando insuper quo iter suum commodius perfereret pro viatico Xs. VIII g.

Idem procurator in itinere dum esset constitutus valefaciens quodam oppidulo ubi suam predilectam visitaverat

materteram inceptum iter fecit per *Hantverpiam*, ubi auspicate veniens, et ibidem dum pernoctasset unam pecuniarum summam quam levamus super civitatem *Hantverpianam* michi a fide dignis pollicitam, sed propter rebellionem ibidem ab *Hispanis* excitatam, pollicitatio ista suum non est sortita effectum. Ille tamen summo conamine summam admoventis diligenciam illam tandem mulxit de eorum manibus, ac letus sue tradidit crumine; hujus effectus causa dedimus illi pro impensis ac bibali(?)

IX s. g.

Summa hujus lateris XIX s. VII g.

Solvimus quoque pro aliis septem ulnis linei albi panni ad usum procuratoris nostri ut sibi inde novum habitum compararet, nam a me recedere et ad domum sue professionis migrare consultum sibi non videbatur, nisi confertim de omnibus indumentis perbelle munitus ac bene provisus foret solvimus vice hac.

II lb. VI s. VIII g.

Item dedimus eidem procuratori nostro pro suo viatico preter illam pecuniam quam illi levare concessimus super conventum *Petri Pots* XXI s. Item insuper illi largiti sumus ut ad introitum suum bonam pitantiam suis fratribus propinaret uti adventus illius illis non ingratus foret sed magis acceptus Xs. VIII g.

Facit I lb. XI s. VIII g.

Summa hujus lateris V lb. XVIII s. IIII g.

En marge (?) *Peter Pets* XV s. VIII g.

Item dum valedicerem procuratori nostro in civitate *Bruxellensi* ut ille peteret domum professionis sue, exposui ob gratiam illius ex mandato eoque liquore que belgis cervisia dicitur simul VIII s. VIII g.

Item eodem tempore exposui ex parte visitoris nostri imprimis dedimus cuidam notario pro duobus instrumentis conficiendis continentibus enim illis. De beneficio quodam suo consobriano gratiose collato primum enim a *Gosis* interceptum fuit solvimus Vs. IIII g.

Item pro vino exposui ex mandato sui alterius consobrini scilicet *VI*s. VIII g. facit simul . . . XII s. g.

Accidit quodam tempore quod pransi sumus in domo scholarium puerorum et ibidem valediximus *Martino* pastori in *Noertgauda*, qui propinavit nobis de recessu suo, vinum dedimus nos sicut et ceteri unam amphoram vini facit hic I s.

Summa hujus lateris I lb. I s. VIII g.

Accidit una dierum quod relatu alicujus boni viri precipimus uti uni civium de *Brouershavia* haut(?) sane ignobile municipium hic debebatur non parvam pecuniarum summam studuimus imo et multum laboravimus hanc pefatam summam pro quatuor annorum redditibus nobis cessis levare, hoc quiddam opus, cum immensus ac improbus esset labor, impense pariter et expense excreverunt in hanc summam I lb. XVI s. X g. Venerabilis *Bruxelle* pater ac nostre provincie convisitator vigilantissimus, suae naturae insita bonitate permotus, me pariter et procuratorem ac laicam quemdam domui nostre extorres, omnibusque bonis ob *Gosianorum* rabies destitutos, non obstante quod domus sua pluribus pergravata foret hospitibus ac plurimum propter frequentem ordinis personarum concursum vexata esset, omnes nos tempore quoque guerre, magneque charistie ad se ascivit et ad anni circulum splendide lepide ac festive ad suam aluit mensam nec inde aliquid (quod summe charitatis fuit) emolumenti spectans, nos tantorum non immemores beneficiorum sponte etc.

XII lb. g.

Summa lateris est XIII lb. XVI s. X g.

Dum Dominus convisitator nonnullas laicorum cellulas reparasset ac totaliter in formam decentem perduxisset, ego ad instantiam cujusdem laici in una illorum dono dedimus fenestram vitriam cum omnibus suis attinentiis, pro qua expendimus et dedimus artiste simul

XIII s. III g.

Dedimus vice quadam litterarum baculo qui mihi his diebus literas a *Cornelio Huberti* a *Bergis* destinatas attulerit, mercedem in dorso litterarum assignata sibi . . . , III g.

Tempore quo ego una cum procuratore nostro per anni spacium in domo *Bruxelle* demorati sumus interim procuratore quoque ejusdem domus pro nobis strenue curam gerente multa nostra causa diversis vicibus pro diversis necessariis nec non pro recreatione nostra cum in pecuniis dum pro vino eoque liquore quod *Belgis* cervisia vocatur aliisque multis ad quotidianam necessitatem spectantibus opposuisse compertum.

Summa hujus . . . XIII s. VIII g.

Habemus uti per computationem nobis exhibitam

liquide probatum est nam facta fideli computatione ac sincere exposite in hanc quam sequitur summam excrevisse optime monstratum est . . II lb I s. VIII g.

Breviarium meum nimia vetustate propemodum attrita, alia ad horas persolvendas carere non potui, cum vero nullibi(?) in librorum officinis venum reperiebatur vicarius *Bruxelle* suum amicitiae causa michi tradidit accepto precio tanto quanto sibi constabat. Dedimus igitur pro prolibato breviario nec non et aliis usui meo necessariis ab eo acceptis simul Vs. III g.

Item quodem tempore gentaculum fecimus seretinum(?) in pago *Anderlecht* cum magistro *Sthefano* canonico nec civitatis *Zerezee* et solvimus in gratia ipsius ac ceterorum amicorum pro uno zytho ac gentaculo simul III s. g.

Item pransus sum cum Hispano domus *Lovaniensis* in hospitio ibidem et solvimus pro serevisia ac pane simul I s.

Summa hujus lateris est . . . II lb. XI s.

Venit ad me, priore non domi existente quidem bonus pater ordinis predicatorum de *Trajecto* michi admodum familiaris amicus, qui ob certas pregnantes causas iter faciens versus *Bruxellam* incidit infelix in manibus *Gosianorum*, sed non multum post auspicate Dei gratia a nostris de eorum manibus ereptus est, non tamen sine magno vite sue periculo ac discrimine, sancimus cum illo prandium et solvimus coquinario domus pro vino III s. III g.

Item quodam tempore sancimus gentaculum in hospicio nostro cum duobus monachis domus *Trajecti* professis missis a visitatore propter nimeam omnium rerum charistiam et in aliis domibus a perfidis *Gosiis* non oppressis ad tempus sustentarentur, solvimus in gratiam meorum fratrum (nam ipsi pecuniae expertes erant) pro gentaculo cum suis attinentibus simul

II s. III g.

Item dedimus cuidam misero homini ac claudo pedibus mutulatis reptanti super terram in piam elemosynam I g.

Summa hujus lateris . . . V s. IX g.

Dominus *Vilhelmus* modo vicarius domus *Silvi Martini* plurimum rogatum me habuit ut pro consolatione

sua illi mitterem lagenam quandam stanneam, que hibernis temporibus aqua bulliente oppleta ad suos calefaciendos pedes perbelle usui foret, cujus petitioni annuente, et nostri vicarii auxilio fretus, misimus prefatam lagenam pro qua solvimus III s. II g.

Solvimus pro duobus paribus calciamentorum par unus pro me alterius par pro confratre nostro *Adriano* dedimus sartori pro duobus paribus simul . . VII s. g.

Solvimus pro ista vice sarcinatori domus hujus qui arte polita sarcuit tria vestimenta nostra tam interiora quam exteriora, dum pro me cum pro fratribus meis, dedimus igitur artiste pro omnibus laboribus nobis prestitis simul XIII s. IX g.

Dedimus diversis temporibus leprosis ac aliis mendicantibus quos in plateis et templis obvios habui simul II g. III m.

Summa hujus paginae est I lb. V s. II g. XVI m.

Vidi in foro mercurio quemdam peregrinum chirurgum stantem mercesque suas crepantibus baccis ad celum versus exaltantem cujus sane verbis fidem cum adhibissem de suis medicamentis cum ceteris astantibus emi, et solvi pro parte mea III g.

Emit pro parte mea uxor *Francisci de Bruyn* quatuor ulnas lintei pro qualibet ulna I s. VII g. facit VI s. III g. Item adhuc emit ulnam unam albi panni I s. VI g. facit simul VII s. X g.

Solvimus per manus *Adriani* confratris nostri *Jaspero* pannicide pro septem ulnis albi panni, quas emeram pro procuratore nostro, sed pro illis pecuniam non solvit neque recepto sed non portavit longum eum et non computatum tantum iter illi incunebat, sic ad usum proprium applicans solutum testificor. II lb. VI s. VIII g.

Item solvimus pro aliis septem ulnis albi panni ad usum confratris nostri *Anthonii Kater* commorantis in domo *Lyre*, ut inde haberet novum pulchrumque habitum suo corpusculo aptum. . I lb. VII s. III g.

Summa hujus lateris . . . III lb. II s. II g.

Summa expositorum XXXI lb. XIX s. III d. XVI m.

Et summa receptorum . . . XLIII lb. II s. VII d.

Ergo plus receptum. . . XI lb. III s. II d. VIII m.

Hanc summam rector *Trajecti* et prior *Ziriczee* accepit mutuo pro domo *Trajecti*.

fr. *Bartholomeus van Schoonhoven* prior van *Syon*.

Algemeen Staatsarchief te Brussel,
Kerkelijke Archieven van *Brabant,*
No. 18270.

BIJLAGE IV.

Brief d.d. 18 Januari 1668 van D. Hugo Gaethove, prior der kartuizers van Antwerpen, aan den prior der Grande Chartreuse, relatêrende zijn bevindingen op een reis naar Zierikzee en Noord-gouwe.¹⁾

„Ingratum non mediocriter me Ordini futurum putarem, Reverendissimae Paternitatis vestrae filium minus sincerum, si eamdem eorum quae decorem Ordinis nostri concernunt minime redderem participem. A quinque vel sex diebus reversus sum ex Zelandia, quo ieram ex inductu V. Patris Prioris Moguntinae Cartusiae pro recuperandis pretiosissimis picturarum tabulis sublatis ex eadem Cartusia per Haereticos jam circiter a triginta annis, tempore Suecorum Germaniam depopulantium, quas etiam, Deo laus, feliciter extraximus ex manibus eorum. Erant praedictae tabulae in Zeerchzee civitate Zelandiae, juxta quam olim habuimus Cartusiam sitam ad tres quadrantes horae ad partem septentrionalem, si memini, in loco humido et paludoso, ut apparet.

Incessit nobis desiderium invisendi praedicti loci rudera, deductique eo fuimus cum curru per medicum quemdam apud quem hospitabamur optime catholicum, ac coeterorum ibidem restantium adhuc catholicorum zelosissimum protectorem; pergentibus nobis eo, historiam retulit satis gratam nec Ordini minus honorificam: nimirum ante annos quatuordecim vel quindecim, tempus praecise determinare nequibat, inventum fuisse corpus unius Religiosi in habitu Ordinis, omnino integrum et illaesum, cum calice, quem ex ligno credebat, in manibus; sepultus fuerat in cavea sive crypta subterranea, ex lateribus cum fornice constructa, in ipso choro ante summum altare, ut apparebat ex antiquis ruderibus et fundamentis. Et revera videntes sancti loci desolationem, vix lacrymas continuimus, commota sunt quippe omnia viscera nostra.

¹⁾ Voor het gemak van den lezer drukken wij dezen brief, die men vindt in *Ephem.* I, 222—224, hier af. Hij bevat bijzonderheden, die te meer van belang zijn, omdat zij zijn opgeteekend door den intelligenten D. H u g o († 24 Jan. 1695), die van 1680 tot 1695 tevens het ambt van visitator heeft bekleed.

Ostendebant nobis adhuc ipsam fornicis rupturam unde eductum fuerat corpus. Aderant nobis ibidem duo coloni, unus qui ibidem ipsum monasterii locum inhabitabat, in qua jam villa constructa est, alter qui in proxime adjacenti colonia habitabat, uterque quantumvis haereticus tamen constantissime affirmabat se ipsum corpus integrum omnino vidisse.

Addebat praeterea ipsum rusticum qui idem corpus invenerat, qui pessimus erat haereticus ex ea secta quos Mennistas vocant, accepisse cereum ardentem ac defuncti manui imposuisse, ac tum se conferens ad urbem ubique publicavit se invenisse monachum corpore integrum manu cereum ardentem gestantem; ac tum totam pene urbem eo confluisse, ita ut tot sint testes quot tunc temporis erant urbis incolae. Talis erat adhuc corporis dispositio, ut medicus ductor noster affirmabat, quod aetatem distinguere poterat, ac ut sibi videbatur quadraginta vel circiter erat annorum. Ostendebat mihi omnium horum attestationem manu propria subsignatam, sed tempus discedendi urgebat, quam tamen obtinere non esset difficile, cum inde pisces salitos et aliam provisionem habeamus praeter notabiles redditus, quos annue in partibus Hollandiae recipimus. Crediderim ego fuisse personam aliquam eximiae sanctimoniae, quam ita contra morem Ordinis in ipsa ecclesia idque ante summum altare in crypta subterranea cum calice in manibus deposuerunt. Effluxerant tunc temporis cum corpus istud repertum fuit, circiter nonaginta anni, quod Patres nostri totusque clerus praevalente Haereticorum malitia inde ejecti fuerant; unde merito argumentari liceat eundem Religiosum ultra annos centum fuisse sepultum idque in loco humido et paludoso, in quo crypta subterranea a putrefactione eundem minime praeservare potuisset.

Equidem miror eundem tam splendida sepultura fuisse honoratum cum juxta humilem et antiquam Ordinis consuetudinem etiam ipsos Provinciae Visitatores, et ut in Majori Cartusia me vidisse memini, ipsos Reverendos Patres in communi sub dio coemeterio sepeliri. Inquisivi ulterius quid tandem actum fuerit de praedicto corpore. Respondebat praedictus medicus omnes pene sibi sumpsisse partem et caput adhuc servari in propinqua quadam civitate in aedibus cujusdam haeretici chirurgi. Si mitio-

res fuissent hi Haeretici non immerito per simile spectaculum moveri potuissent, sed sunt in Zelandia perversissimi et pertinacissimi, nec in ulla parte Hollandiae magis acerbi in catholicos quam ibidem; et quamvis juxta conditiones et articulos pacis sine ulla difficultate concedant sacerdotibus sive saecularibus sive regularibus omnimodam libertatem expediendi necessaria negotia, modo sint in habitu saeculari et se se in primo accessu sistant Rectori urbis, uti et nos fecimus, tamen in catholicos et sacerdotes ibidem domicilium habentes sunt animo offensissimo et implacabili; ita ut pro omnibus qui ibidem degunt catholicis, tam in ipsa urbe quam in pagis circumjacentibus, ubi major est eorum numerus, tantum unicus sit pastor, qui in continua anxietate et periculo maximo versatur, ut merito dicere liceat, parvuli petierunt panem, nec est qui frangat eis, cum animadverterim magnam ibidem Sacramentorum penuriam; ita ut ipse fuerim requisitus suscipere confessiones a quibusdam, qui libenter sub Missa (quam dixi quotidie) communicassent, quod tamen quantumvis haberem approbationem ab Ordinario recusavi, non tamen sine aliquo rubore et dolore, quod devotioni et fervori tali cooperari non auderem, ne impingerem in Statutum quod mulieres audire prohibet.

Dolendum interea quod nostri locum istum, qui alioquin amoenissimus est, ita deserere debuerint, sed tamen non nihil insalubrior mihi visus propter dimissionem. Extant adhuc totius monasterii muri in quadro, qui adhuc continua reparatione conservantur. Medicus, quem dixi, a viginti annis vel circiter totam structuram ecclesiae viderat adhuc integram, sed colonus qui praedictum Religiosum invenerat, cum, ut dixi, erat pertinacissimus Mennista, materialia omnia divididit, ac in perscrutandis fundamentis, etiam ipsum corpus offendit. Extant tamen adhuc fundamenta ecclesiae, cellarum et totius claustrum, ita ut si semel Deus converteret captivitatem Syon, facile recuperari posset locus, maxime cum omnia documenta destructarum Domorum penes nos quiescant. Verum hoc in manu Domini."

Beverwijk.

MR. H. J. J. SCHOLTENS.

WILLEHAD DE DEEN.

Om hun geloof aan de tegenwoordigheid van Jesus Christus in het Allerheiligste Sacrament des altaars en mede om hun getuigen voor het oppergezag van den Paus van Rome, stierven in den nacht van 8 op 9 Juli van het jaar 1572 in een schuur van het verwoeste Sint Elisabeth's klooster bij Brielle 19 kloosterlingen en priesters onder onmenselijke folteringen den marteldood.

Geven wij het woord aan een onverdachten getuige, Gerard Brandt, schrijver van de Historie der Reformatie.¹⁾

Den zes en twintigsten ²⁾ ging Gorkum over. De priesters, geestelijken en veel Roomschesinde burgers op 't slot gevloeden, moesten 't des andren daeghs overgeven, mits behoudende 't leven: anderen seggen op gena of ongena. Maer dese verovering heeft men met allerlei ongeregeltheit, moedwil'en wreetheit besoodelt. Negentieng geestelijke personen wierden naer den Briel gevoert en sedert (behalven drie, die 't Pauselijk geloof verzaekten) nevens de pastooren van Heynoordt en Monster en noch een monnik door last van Lumey met veel smaedts en pyns ter doot gebraght, sonder op de brieven des Prinsen van Oranje, daer wel ernstelijk in gelast wierdt soewel geestelijken als wereltlijken in hunne vrijheden te hanthaven, te passen.

Het ligt niet in onze bedoeling de geschiedenis der Martelaren van Gorkum hier opnieuw te beschrijven.

Wij willen alleen de aandacht vragen voor den eenigen van hen, die niet was van Nederlandsche, maar Deensche

¹⁾ *Historie der Reformatie*, Boek X, blz. 528.

²⁾ n.l. van zomermaand (Juni), ib.